ANADOLU

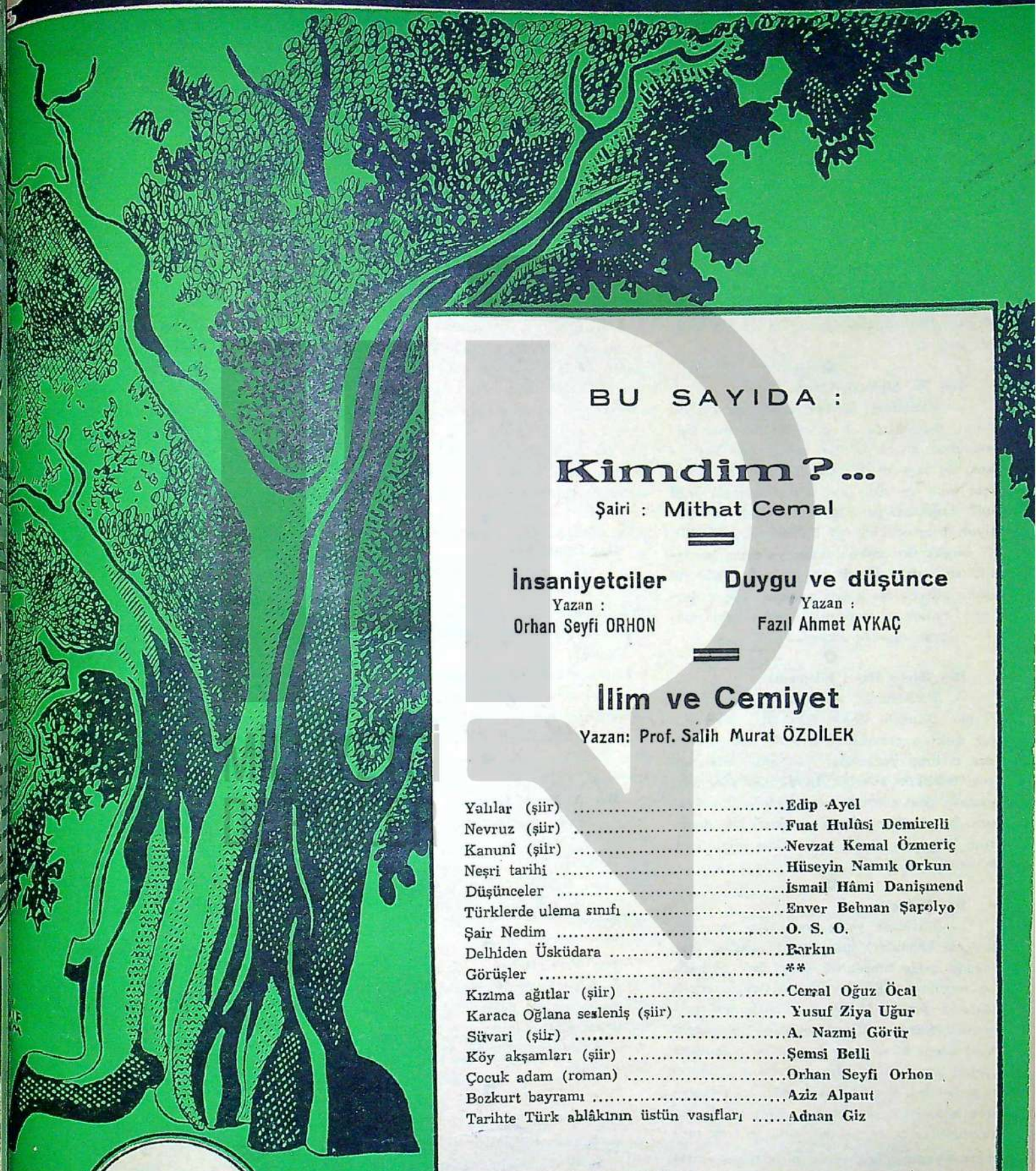

BU SAYIDA :

Kimdim ?...

Şairi : Mithat Cemal

İnsaniyetciler

Yazan :
Orhan Seyfi ORHON

Duygu ve düşünce

Yazan :
Fazıl Ahmet AYKAÇ

İlim ve Cemiyet

Yazan: Prof. Salih Murat ÖZDİLEK

Yalılar (şiir) ..... Edip Ayel
Nevruz (şiir) ..... Fuat Hulûsi Demirelli
Kanunî (şiir) ..... Nevzat Kemal Özmeriç
Neşri tarihi ..... Hüseyin Namık Orkun
Düşünceler ..... İsmail Hâmi Danişmend
Türklerde ulema sınıfı ..... Enver Behnan Şapolyo
Şair Nedim ..... O. S. O.
Delhiden Üsküdara ..... Barkın
Görüşler ..... **
Kızıma ağıtlar (şiir) ..... Cemal Oğuz Öcal
Karaca Oğlana seslenis (şiir) ..... Yusuf Ziya Uğur
Süvari (şiir) ..... A. Nazmi Görür
Köy akşamları (şiir) ..... Şemsi Belli
Çocuk adam (roman) ..... Orhan Seyfi Orhon
Bozkurt bayramı ..... Aziz Alpaut
Tarihte Türk ahlâkının üstün vasıfları ..... Adnan Giz

Sayı: 79
Kuruş 15

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

Süvari

Tut kızıl saçından, kır at şahlansın!
Nalından toz kopsun, şaklat kırbacı.
Sesine ses veren dağın yamacı
Kükre de namını yıllarca ansın!

Vur mahmuzlarını, dizlerini ger,
Coşsun bütün vâdi nağmenle yer yer,
Yanık bağrındaki bir kaç damla ter
Döküldün yerlere, güneşle yansın!

Bir vuruşla sana yakın ıraklar,
Atına bir düz yol, çıkan duraklar,
Gürle de, duyduğun o çıngıraklar
Ovalarda coşan seslere kansın!

Bir an bulut olup uç diyar, diyar..
Boynuna yâr gibi dolansın rüzgâr.
Üstünden aştığın o çılgın sular
Mahmuzundan akan kanla bulansın!

A. Nazmi GÖRÜR

Köy oluşları

Taşı olsam, bellerinin
Suyu olsam, sellerinin,
Toprak olsam yollarının
Çamuruna.

Kerpiç dam olsam, tek katlı
Havası olsam, bulutlu.
Katre olsam bereketli
Yağmuruna.

Çıbığı olsam bağının
Odunu olsam, dağının,
Maya olsam ekmeğinin
Hamuruna.

Fezaî sevgisin bilir,
İlhamın topraktan alır,
Çekinmez canını verir.
Köy uğruna..

FEZAÎ

Şair Nedim

(Baş tarafı 12 nci sahifededir.)

etmeğe tenezzül etmemişti, ki başkasile karışsın. Nedim, pek haklı bir gurur ile, bunu şöyle anlatıyor:

Malûmdur benim suhanım mahlas istemez,
Farkeyler anı şehrimizin nüktedanları.

***

Nedimin divanının mükemmeliyetine rağmen şahsiyeti, sanatı hakkında pek az şey yazılmıştır. Ondan hususi bir görüşle ilk bahseden Tevfik Fikrettir. (Rübabı Şikeste) deki «Avengi Tasavîr» de Nedimi çok güzel canlandırıyor. Tevfik Fikret orada Nedim için «Şiirimizin çehreci civanîsi» demiştir. Fikretten sonra Nedimin yüzünü yeni bir tarzda çizen Cenap Şehabeddin oldu. Yahya Kemal de hususi musahabelerinde pek başka, pek yeni bir tarzda onu anlatmıştır Fakat bu kadarı kâfi değildir. Onun için daha çok şeyler yazılmıya değer. Nedimin sanatının inceliği, şiirlerinin tazeliği, güzelliği bu mevzua dair yazılanları okumaktan bizi hiç bir zaman bıktırmaz.

O. S. O.

ÖYLEYSE BEN DE MEMNUNUM!

Yeni çıkan bir mecmuada isimsiz bir şiirde şu mısraları okudum:

Memnunum dünyanın her şeyinden
Soğuğunda üşüdüm,
Sıcağında bunaldım.

Öyleyse, ben de, bu manzumeyi okuduğum için şairin dünyadan memnun olduğu kadar memnunum!

Seçme güzel şiirler

Bu sayımızdan itibaren (Seçme, güzel şiirler) diye ayırdıklarımızı iç sütunlarımıza alıyoruz. Bize şiir gönderen sanatkâr okuyucularımızdan bazıları bu sütunda bir müptedilik kokusu seziyor, yazılarının iç sütuna alınmasını istiyorlardı. Güzel şiirin, mecmuanın her yerinde güzel olacağı hakkındaki kanaatimizi muhafaza etmekle beraber kıymet'i, genç sanatkârlarımızın bu isteğini yapmakta bir zarar görmedik. Eskisi ile bunun arasındaki tek fark gönderilen şiirlerin en güzellerini daha dikkatle seçmekten ibaret olacaktır.

Bize gönderilmiş birçok şiirler olduğu için bazılarını henüz neşretmeğe veya tetkik etmeğe vakit bulamamışsak biraz geciktirdiğimizden sayın okuyucularımızın bizi affetmelerini rica ederiz.

ÇINARALTI

Köy akşamları

— H. Ömer Bilgeye —

Ayşe omuzunda su testisiyle,
Çeşmenin yolunu tutar her akşam.
Kezban da tarlada kıvrak sesiyle,
Gönüllere neşe katar her akşam..

Kavaldan fışkıran içli nağmeler,
Dağlarda bırakır büyük akisler.
Bana hatırlatır ah! neler, neler,
Ruhuma işleyen bu hazin sesler..

Çeşmede genç kızlar su doldururken,
Söylerler hep birden yanık türküler.
Günün pembeliği, yüze vururken,
Kimisi düşünür, kimisi güler.

Kimisi askere giden yârini,
Kimisi ördüğü çorabı söyler.
Bazısı taşırır ah-ü zârını,
Kalbinin aşkını itiraf eyler

Kadınlar küleği[1] takar koluna
Çoban «hey!» diycrek davara sesler.
Gelinler dizilir beri[2] yoluna,
Duyulur derinden şu acı sesler:

«Üzüm aldım üzümünen,
«Yar küsü'ü biziminen,
«O yâri alıp gettiler;
«Vallah gördüm gözümünen..»

Şemsi BELLİ

(1) Külek = süt sağılan bir kap.
(2) Beri = davar sağılan yer.

Burada

Bulutları delip göğe yükselen,
Kahraman yatağı dağlar burada.
Toprak evlâdına göresi gelen,
Bir şehit anası ağlar burada.

Türkün destanını veren türküyle,
Kalbleri dolduran serin türküyle,
Maziyi yadeden derin türküyle,
Irmaklar, dereler çağlar burada.

Mehmede nişanlı bir köylü kızı,
Bir gece görerek kayan yıldızı,
Kor olan bağrında belirip sızı,
Karalar giyip, yas bağlar burada.

M. YURTSEVER

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Konuşmalar

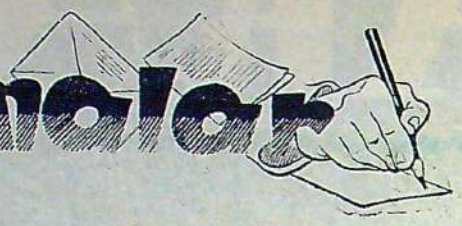

Bay Mazhar Arıkan :

— Şiirinizin güzel yerleri var. Fakat henüz mükemmel değil. Manzumenizin son beytini anlıyamadım :

Herkesin goncası güller açarken,
Güllerim kapanıp bir gonca oldu.

Şikâyetiniz neden? Gülün gonca olması, daha gençleşmesi, daha körpeleşmesi demektir. Gülün gonca olmasından değil, rengini, kokusunu, yapraklarını kaybedip diken haline gelmesinden korkulur. Sonra güllerim, değil, gülüm demek lâzım. Bu da çok kılişe bir istiare!

Bay M. Alpkurt Aytar:

— Dileğinizi okuduk. Kırda bir ev, bir pınar, bahçenizde çiçek ve bir de çınar istiyorsunuz. Haydi bunlar, neyse, ama, beş erkek, üç tane de kız çocuğu hem bu zaman için hem de sizin yaşınıza göre fazla değil mi? Anlaşılan gençliğinizin saadeti size yetiyor. İstiyecek bir şey bulamıyorsunuz. Şiir, ya büyük bir coşkunluktan, ya derin bir içlilikten doğar. Henüz böyle basit dileklerle iktifa edecek bir çağda mısınız? Hayır dostum, ruhunuzu durgunlaştırmıya çabalamayın. Coşup taşacak zamanınızdır!

Bay Recep Hayri Bilemedik:

— Şiirlerinizi ve mektubunuzu aldım. Doktor Mustafa Hakkı Akansel, belki size bir mektup yazacaktır. Ben de pek yakında size mektup yazacağım. Sevginize, alâkanıza teşekkür ederim. İstediğiniz yere yazı yazmak beni gücendirmez. Nerede olursa olsun, güzel şiirlerinizi okumaktan haz duyarım. Bilirsiniz ki sizi hem takdir eder, hem severim.

Bay T. Oktay :

— Şiirinizde vezin bozukluğu var. (İpliklerle kirpikler) mükemmel kafiye ama, kirpiği ipliğe benzetmek acaip! Belli ki kafiye zorundan. Eğer bu teşbihe devam etmek icabetse, gözü de kukaya veya makaraya benzetmeli. Şiir yazabilmek için uzu mümaresele-re, edebî kültüre ve hususi bir kabiliyete lüzum vardır. Herkesin mutlaka şiir yazması icabetmez. Buna heves edenler bu zahmetlere katlanmıya mecburdur. Eğer siz de şiir yazmayı seviyorsanız çok okuyun, çok mümarese yapın, ondan sonra şiirlerinizi neşretmeyi düşünün. Belki ileride çok değerli bir sanatkâr olursunuz. Fakat şimdilik henüz başlangıçtasınız. Şiirinizi neye nesre çevirdiğinizi anlıyamadık.

Bay Ali Evran :

— Ateşli, duygulu, milliyetçi bir genç olduğunuzu yazılarınız pek iyi gösteriyor. Fakat biraz hırçın ve âsi bir ruh taşıyorsunuz. Bu tarafınız tekâmülünüze mâni olursa zararlıdır. Unutmayın ki, Türk milletinin ahlâkça üstünlüğünü yapan şeylerden biri de büyüklere karşı saygı ve itaat göstermesidir. Eğer bu tarafımız olmasaydı anarşiden kurtulamaz, büyük hükûmetler kuramazdık. Sizden yaşça büyük olanların fikirleri sizinkine uymıyabilir. İstediğiniz gibi düşünecek ve hareket edecek bir çağa gelinceye kadar sizden büyüklere saygı göstermeğe mecbursunuz. Gönderdiğiniz (O kadın) isimli mensurenizin güzel tarafları var. Fakat mensure tarzı eskimiştir. Fıkra veya makale yazmak için ise biraz daha yaşınızın ve tecrübenizin artması lâzım. İsteklerinize aykırı gelen şeyler söylediğiniz için sakın bize de kızmayın!

Bay Cemal Akiz :

— (Ömrümüz) ile (sesimiz) kafiye olmaz. Şiirinizde içten gelen bir coşkunluk yerine mübalâğa var. Meselâ :

Şimşeklerle yarışan bahadır erleriz biz.

Yakut :

Topumuz tunç yürekli birer koca Herkülüz

mısraları ayni mücerret fikri mübalâğa ile anlatmaktan başka bir şey değil. Şiirde, mübalâğa en zayıf bir lirizm unsurudur.

Bay A. Nazmi Görür:

— (Bahar yaklaşırken) isimli şiirinizde lirizm var. Fakat bu şiirin sanat tarafı eksik. Kelimeleri sade lûgat mânalarile kullanmak kâfi değildir. Onları yanyana getirerek yeni bir ses çıkarmayı bilmeli. Şairliğin sırrı buradadır.

Bay Feyzi Halıcı :

— Şiiriniz güzel. Yalnız bunun başlığı (Erzurumluyum!) değil, (Türküm!) olmalıydı. Siz de dahil olduğunuz halde hepimiz bununla öğünürüz. Çünkü Türklüğün içinde hepsi vardır.

Bay Y. Güngör :

— Küçük, ehemmiyetsiz, masumane gönül vakalarını anlatmak okuyucuları pek alâkalandırmaz. Bunları bir macera halinden çıkarıp saf, berrak, samimi bir tahassüs, bir heyecan haline sokabilirseniz o zaman şiir olur. Bunu yapmıya çalışınız!

Bay Halil Han :

— Şiiriniz bazı mısralarında vezin sünü aşıyor.

Ağarmış saçlarımı bir an sayıver de git!

Buna eskiler teklifi mâlâ yutak yanı mıyacak şeyi istemek derlerdi. Ha, bir cak şeyi isteyin bakalım, yapacak mı? S gücenmezseniz, bu mevkide sık sık tekra nan eski bir mısraı söyliyeyim :

Ey âşıkı mihnetzede buldukça bunarsın!

Bay T. Egemen :

— (Giden seraba) isimli şiirinizde ser kelimesini hangi mânada kullanıyorsu Bildiğimiz mânada ise :

Serap ki cennette bir bülbül oldu

dan bir şey anlaşılmıyor. Şiirin birinci k sında bana hiç yabancı olmıyan bir k hatırlıyorum. Siz de farkında mısınız? hara hasret) te daha fazla şiir var. Fakat henüz en mükemmel şeklini bulmamış.

Çiçekler kıpkızıl dudaklar gibi
Rüyada tadılan aşkı söylüyor.

Güzel! Yalnız hepsi böyle değil :

Bir gönül bekliyor yıldız altında

mısraı, piyasada söylenen bir şarkıyı h getiriyor. Şahsiyetinizi buluncaya kadar böy le şeyler olur. Sizde bir ilham kaynağı Yalnız böyle şeylere biraz daha dikkat etm lisiniz!

Bay Rahmi Ütsel :

— Şiirinizin tenkidini istemiyorsu Peki, etmiyelim. Daha güzelini yazıp gö rin öyleyse!

Bay Ruhi Bilginer :

— Seçtiğiniz mevzuun önemini düşü seniz, yazılan manzumenin de ona lâyık methiye olması icabettiğini kabul eder Bu tarzda yazılar çok maharetli kalem başaracağı iştir. Bunları en olgun devri bırakmalıyız. (Ben neyim?) manzumesi bakımdan nazımdan fazla nesir!

Bay Şemsi :

— Şiirinize imza atmayın, isminizi nakli yazın. Soyadınızı okuyamadık. (Sana kalmaz) koşması bir serzenişin hudud aşıyor. Beddua gibi bir şey.

Yüzün yaprak gibi sararacaktır,
Tombul yanakların moraracaktır,
Ak göğsün toprakla kararacaktır,
Mahvolur, bu gençlik sana da kalmaz!

Sevdiğiniz hakkında böyle şeyler düşmeğe nasıl cesaret ediyorsunuz? Bu hisler nizi duyan, şikâyetlerinizi haklı bulmakta tereddüt edebilir.

Bay M. Kemal Atar:

Vezinsiz ve kafiyesiz yazılan yeni tar daki şiirlerde yalnız vezni, kafiyeyi terket kâfi değildir. Düşünüş, duyuş tarzlarını ğiştirmeli. Bu şiirleri bambaşka bir s telâkkisi ile yazmak lâzım.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 79 — 27 Mart 1943 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 3

insaniyetçiler

Yazan : **Orhan Seyfi ORHON**

Size bir komik müjde vermemi ister misiniz? Aramızda insaniyetçiler çoğalıyor. Büsbütün sola kaçan kırmızılardan ayırmak için bunlara toz pembeleri diye biliriz. Henüz tam renk vermiyorlar. Dünya gidişine göre ya ak pak kesilecekler, yahut nar çiçeği gibi kıpkırmızı. İnsaniyet fokstrotunda onlara göre bu basit bir figür meselesi. Bir ayak değiştiriş ve bir gerdan kırış kâfi. İçlerinde bu çok fakir memleketin parasile zengin olmuşlar var. İnsaniyet borçlarını ödemek için düşünüyorlar : Parılarını Rokfellere mi, yoksa Pastör müessesesine mi bıraksalar? Hangisi daha münasip olur?

Sakın, yanlarında Türkçülükten bahsedeyim, demeyin. Suratlarını fena halde buruştururlar ve gözlüklerinin altından yüzünüze âlimane bir istihfafla bakarlar. Türklük mü? Yuf... Bu ne şövenlik! İnsaniyet için çarpan incecik kalbleri bu koskoca insan kütlesine karşı taş kesilmiştir.

Siz, bizim istıraplarımızdan bahsederken onlar Avrupada bir hayır müessesesinin verdiği konseri düşünürler. Yalın ayak, başı kabak dolaşan Türk çocukları gözlerine tehlikeli hastalıkların basilleri gibi görünür. Ellerini dokundurmak istemezler.

Ah, ne olurdu, Avrupada bombardıman edilen şehirlerden kaçırılan bir iki insan yavrusunu göğüslerine bastırabilselerdi! Şefkatlerinin, merhametlerinin derecesini o zaman görürdünüz!

İnsaniyetçilerin içinde Türkçülükten dönme mürtetler de vardır. Senelerdenberi, büyük bir küfürmüş gibi ağızlarına «Türk» kelimesini almıyorlar.

Ben de işte, bunlara karşı müfrit ırkçıyım. Bir yarış atı seçer gibi şecerelerini dikkatle yoklayıp bu kan bozukluğunun derecesini anlamak isterdim. Ondan sonra sevgilerini dediklerine dağıtmaları için söyliyeceğini tek söz şudur :

Defolun!

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

TARİHTE
Türk Ahlâkının üstün vasıfları

Yazan : **Hasan Adnan GİZ**

Büyük milletlerin büyük ahlâkları olur. Dün ve bugün dünyaya sahip olmuş, tarihte yer tutmuş meşhur milletler her şeyden önce ahlâklarında ki sağlamlık ve üstünlük sayesinde o muhteşem hedeflere ulaşmışlardır. Türk milleti de asırlarca bu zevki tatmış, tarihte büyük işler görmüş birinci sınıf bir millettir. Türklerin başardığı büyük işler yalnız Türk yurdunun sınırları dahilinde kalmıyarak hayırlı bir feyezan ile üç kıtaya yayılmış ve bazan Hindistan, Mısır gibi yabancı ırklarla meskûn ülkelere giden beş on bin kişilik bir Türk azlığı orada asırlarca bir kaç yüz milyonluk bir insan kütlesini idare etmek hünerini göstermiştir. Bu muvaffakıyetlerin sebepleri nedir? Türkler yalnız kuvvetleri ve cesaretleri sayesinde mi bu büyük işleri başardılar? Eskiden söylendiği gibi onlar yalnız kılıç kuvvetile mi dünyayı fethettiler? Bugün önümüzde canlı ve kanlı bir ibret sahnesi var. Bir asırdanberi bir takım milletler kanlar dökerek, canlar vererek kılıç kuvvetile dünyayı fethetmek istiyor da bir gün ellerinde kılıçlarından başka bir şey kalmıyor. Türkleri bu savaşçı milletlerden ayırt eden ve onları muvaffakıyete ulaştıran hangi âmillerdi? Bu soruların cevabını bir yabancının meselâ İngiliz şairi Bayron'un ağzından vermek her halde daha cazip olur:

«Türkler harbederken öldürmeyi bildiler. Hem de iyi bildiler. Savaş haricinde ve yurtlarında ise asla katil olmadılar. Kılıcı insafsız bir maharetle kullanan Türk eli mağlûp ettiği insanların yarasını sarmakta da mahirdir.»

Ecdadımızı bu derece muvaffakıyete ulaştıran Türk karakterinin, Türk ahlâkının üstün vasıfları nedir?. Onları tesbit etmek ve Türk çocuğunu bu örneklere uygun bir şekilde yetiştirmek şüphesiz bu hususta salâhiyet sahibi değerli mütehassısların vazifesidir. Ben burada yalnız ilk aklıma gelenleri sıralamak istiyorum:

Evvelâ: Bilgiye hürmet. Yavuzla İbni Kemal atbaşı gidiyorlar. İbni Kemalin atının nalından Yavuzun kaftanına bir parça çamur sıçrıyor. Yavuz :

«— Öldüğüm zaman bu kaftanı sandukamın üzerine örtün! diyor. Çünkü hakikî âlimlerin ayağından sıçrıyan çamur bile bizim için şeref vericidir».

O derece hoyrat ve kan dökücü tanılan Aksak Temür bile irfan ve bilgi sahiplerine karşı son derece hürmetkârdı. Bu büyük cihangir ülkeler fethetmek sanatını gelecek nesillere öğretmek için yazdırdığı eserde diyor ki :

«Ulemaya, fıkahaya, filozoflara, müverrihlere mümtaz muamele ettim. İyi ve cesur adamlar benim dostlarımdı. Âlimlerle sıkı münasebette bulundum ve asîl kalbli insanların sevgisini kazanmıya çalıştım. Bunlarla istişare ettim ve onların hayır duaları bana zaferler kazandırdı. Doktorları, müneccimleri, mühendisleri yanıma çağırdım. Çünkü bütün bu adamlar imparatorluğun şeref ve saadetine yardım ettiler. Müverrihleri yanıma celbettim. Onlar bana dünyada bütün hükümdarların ve hükûmetlerin neden yükseliip alçaldıklarını anlattılar. O müverrihlerden eski zaman tarihini ve yer yüzünde husule gelen ihtilâl ve inkılâpları öğrendim.»

Düşman dahi olsa âcizlere, zayıflara şefkat göstermek, yolculara, göçmenlere yardım etmek eski Türklerin övmeğe değer bir başka meziyetidir. Alp Arslanın Malazgirtte esir düşen Bizans İmparatoruna gösterdiği şahane hareketi Türk ruhundaki civanmertliğin en parlak bir nümunesi olarak gösterebiliriz. Eyyûbî hükümdarı Turan Şah Mısırda esir düşen Fransa Kıralı «Sen Lui» ye, Kanunî Süleyman da Rodostaki şövalyelerin reisine ayni büyüklüğü göstermişlerdi. Fakat gerek şövalyeler, gerek «Sen Lui» ilk fırsatta tekrar Türklere silâh kullanmakta te etmediler. Şu noktayı da belirtm terim ki daima kuvvetlerinden olan Türkler hiç bir zaman kin intikamcı olmamış fakat zayıf leri zaman bu yüzden çok zarar müşlerdir. Yirminci asrın fırsatçı, faatçi ve dönek zihniyeti ile, an leyen bir düşmana, silâhsız bir vuramıyan, ölümü hiçe sayan eski şövalyelerinin asîl ruhunu anlam hayli müşküldür. Alp Arslan k isyan eden Tekin Hanın üzerine yordu. Hanın adamlarından Yu dında bir fedai Alp Arslana bir hazırlamıştı. Fakat yakalayıp h na götürdüler. Yusuf: «— Velir min uğrunda ölmek istediğim için bir işe teşebbüs ettim.» diyerek s itiraf etmişti. Alp Arslan onu cesaretini beğenmekle beraber id emreyledi. Yusuf :

— Benim gibi bir kahram leri bağlı olarak katli sizin için korkaklık eseri değil midir? d

Bu söz üzerine Alp Arslan bağlarını çözdürterek kendi elile mek için oturduğu yerden bir ok Okçuluktaki mahareti darbımesel müne girmişken her nedense ist tiremedi. İkinci bir ok atmak iç detle yerinden fırladığı anda e basarak düşünce Yusuf birden a sakladığı hançerle Malazgirt ga vurdu. İşte! Eski bir Türkün hikâ yirminci asrın düşüncesi ile be ğınca bir ihtiyatsızlık addolunur.

Gene böyle yüksek hislerle, sığınan yabancıların haklarını ko için kaç kere ordular çıkarmış, dökmüştük. Tarihte bir takım isimler vardır ki onların himayesi ler için pek pahalıya mal oln Ahmet Celâyir, Kara Yusuf, De Şarl, Rakoçi beğ, Tökeli İmre ve bir çokları. Hattâ Osmanlı İmp luğu en zayıf günlerinde bile

> «Burada âlicenaplığın, nezaketin, asaletin esiriyim. Bu kadar şefkatli, bu kadar âlicenap, bu kadar asîl bir milletin arasında harb esiri olarak yaşamak ne tatlıdır.»
>
> Demirbaş Şarl

an Macarları ve Lehlileri himaye ş ve bütün taleplere rağmen geri memişti. İşte atalarımız her şeyden el bu şefkat ve adalet sayesindedir fethettikleri her ülkede beş altı asır im sürmğe muvaffak olmuşlardır. r dahi olsalar Türk bayrağı altında ne mesut yaşıyan yabancı unsurların gusuna Demirbaş Şarlın şu sözleri kî bir tercüman olabilir :

«Burada ulüvvücenabın, nezaketin, etin esiriyim. Bu kadar şefkatli, bu dar âlicenap, bu kadar asîl bir mil- arasında harb esiri olarak yaşamak tatlıdır». Ondan üç asır evvel Türeye gelen bir Faslı seyyah — İbni ita — da hemen aynı şeyleri söyor :

«Bilâdı Rum namile maruf olan iklim aktarı cihanın en güzelidir. nabıhak diğer beldelere dağınık sute ihsan buyurduğu güzelliklerin kâfni bu ülkede toplamıştır. Ehalisi sun pek güzel, libasları temiz, taamnefîstir. Bunlar Allahın en şefkatli arı olup onun için «Bereket Şamda, şefkat Rumdadır» sözü söylentir.»

Eski Türklerin dikkate şayan bir ncü meziyeti de cinsî hayatlarındaki üstlük ve itidaldir. Fröyd'ün nazaı onlar için çok zaman muteber olmış ve açık havada daima faal bir at yaşıyan ve büyük gayeler peşinkoşan bu adamlarda vazife duygusu nî hisleri daima ayak altına almış. Türklerin yaşadıkları her ülkede göç nedir bilinmez, kadın erkek na beraber çalışırdı. Gene İbni Ba- gittiği her Türk ülkesinde — kenne bile bir kardeş muamelesi ya- — Türk kadınlarının erkekten madıklarını ve buna rağmen oralarhiç bir ahlâk bozukluğu görmediğini retle kaydeder.

Eğer bu ülkelerde sonradan cinsî k tereddiye uğrıyarak bozulmıya tutmuşsa bu daha ziyade Şarktan Avrupadan gelen yabancı âdetlerin le olmuş ve düşüklük en çok sarla kozmopolit muhitlerde kendini ermiştir. Yoksa o kirli muhitlerden k kalan hakikî Türklerin yüzünde a eski Türk safiyetinin hicap dolu beliğini bulmak mümkündür. Atazdaki muhite intıbak kabiliyeti de dikkate şayandır. Köprülüler dev- Müteferrika Süleyman Ağa isminhil bir Arnavudu Parise sefir gönder. Fransa o sırada On dördüncü Lüi devrinin en parlak günlerini yaşamaktadır. Süleyman Ağa cahil kafası ve boş gururu ile Fransa sarayında bin türlü kabalık yapar. Kendini de, temsil ettiği devleti de rezil eder. Bu yüzden zindana bile atılır. Bir müddet sonra Yirmisekiz Çelebiyi Parise gönderirler. Mehmet Efendi de Süleyman Ağa gibi o tarihe kadar ne Avrupaya gitmiş, ne de dekolte kadınlarla erkeklerin bir arada yaşadığı sosyete âlemlerini, baloları görmüştür. Nihayet o da bütün ömründe diz çöküp yemek yemiş, yalnız kendine ait kadınlarla görüşmüş dindar bir İstanbul Efendisidir. Fakat Türklere has olan o müstesna kabiliyetle Fransa sarayının o ince teşrifatı içinde kendini o kadar idare eder ki en mağrur prensesler bile onun için : «— Ne asîl adam! Hem ne kadar kibar hareket ediyor!» hükmünü verirler. Bu hali bugün bir çok Türk köylülerinde dahi görmek mümkündür. Onları hayatlarında hiç girmedikleri bir yere götürün! En yeni şeyleri onlara gösterin! Ne bir hayret, ne bir yadırgama eseri gösterir ve hepsini evvelden biliyormuş gibi hareket ederler.

Eski Türkler ruh temizliği gibi beden temizliğine de çok ehemmiyet verirlerdi. Avrupalıların senelerce su yüzü görmediği devirlerde onlar gayet güzel hamamlarda yıkanır ve bu hususta pek titiz bir itina gösterirlerdi. Hamamlarını, dükkânlarını temiz tutmıyan, kirli maddeler satan esnaflar gayet ağır cezalara çarpılırdı. Baron Wratislav, M. de Thevenot gibi bir kaç asır evvel Türkiyeye gelmiş olan Avrupalı seyyahlar Türk şehirlerinde gördükleri temizlikten, hamamlardan hayret ve sitayişle bahsederler.

Atalarımız hafifliği, soytarılığı da hiç sevmez ve güldükleri zaman çok ağır ve lâtif gülerlerdi. Bu yüzden köçekler, soytarılar gibi halkı eğlendirmekle geçinen esnafların ekserisi yabancı ırklara mensup olurlardı. Onlar daha ziyade meddahlık, kıssahanlık gibi edebiyata ve söz söylemek sanatına dayanan eğlenceleri severlerdi. Mamafih bir ecnebinın davetine gittikleri zaman onların her eğlencesini — Bayron'un dediği gibi — bir İngiliz centilmeni kadar geniş bir müsamaha ile seyrederlerdi.

Gene eski Türklerin güzel bir huyu daha vardı ki o da çırak yetiştirmek, eski tâbirile bir «hayrülhalef» bırakmak arzusu idi. Bir şair, bir silâhçı, bir hattat veya bir saraç gibi her hangi bir sanat sahibi meslek hayatında edindiği olgunluk ve tecrübeden kendinden sonra gelenleri de faydalandırmak için muhakkak bir kaç çırak yetiştirmek gayesini güderdi. Eski Türklerde bir çok el ve kafa sanatlarının süratle gelişmesi atalarımızın bu iyi duygusundan hasıl olmuştur.

Eski Türk ahlâkının, Türk karakterinin bütün vasıflarını bugünün tamamen değişmiş şartları altında aynen yaşatmak şüphesiz ki imkân dahilinde değildir. Fakat gene öyle kıymetli hassalarımız vardır ki onlar ya zamanla zayıflamış veya yerlerini bir takım yabancı tesirler istilâ etmiştir. Bizden olmıyanların bile «Asîl millet», «Efendi millet» diye övdüğü o eski Türklerin ahlâkî meziyetlerini yeni yetişen nesillere de aşılamak bugün takip ettiğimiz amaçların en güzeli olacaktır.

Hasan Adnan Gİ

S.79, 27 MAH 1943

S. 9.

Yalılar

Boğazın sahilinde boş yalılar
Can verirler, böğürlerinde direk!
Bir hayalet gezer durur diyerek
Oturanlar da göçmüş olmalılar!

Üremiş yollarında hep çalılar,
Tünemiş damlarında bir leylek,
Boyalar toz, duvarlar, olmuş elek
Peykeler var da kalmamış halılar!

Sofalardan geçerken on halayık
Şu karanlık oyukta vardı kayık
Ve tavanlarda billûr avize.

Ey hayaletler uğrayan yalılar!
İnsan akşam karanlığında yılar
Bakarak ses gelen harabenize!

Edip AYEL

Bozkurt Bayramı

Yazan : AZİZ ALPAUT

Eski Türklerin en büyük ve millî bayramı olan Yenigün (Yengi gün), maalesef, bugün unutulmuş bir vaziyettedir. Yegâne millî, din ile ve bahusus mezheple hiçbir alâkası olmıyan bu «Bozkurt» bayramı, eski Türk ananelerine sadık kalan ve ekseriyetini sünnî mezhep teşkil eden Kafkas Türkleri arasında en sevilen bayramdır. (1)

Yılın Yeniayı, yani uyuşturucu kara kıştan sonra bütün varlığın yeniden göz açtığı ve yüreğinin sevinçle çarpmağa başladığı bir ay: Yeniay!

Gündüzün, güneşin karanlığa ve kışa karşı kazandığı zafer günü. Türklüğün, Bozkurtun yardımile, ışığa, refaha kavuştuğu bir gün.

İşte: Yenigün! «Bozkurt» bayramı.

Bu bayram, güzelliğinden, tabiata yakınlığından, Türklerden — Türk olmıyan millet-lere de geçmiştir. — Bugün farslar da Yenigünü benimsemiş ve, dillerine çevirerek, «Nevruz» demişler. Halbuki bu bayramın farslıkla hiçbir alâkası yoktur. «Bozkurt» bayramı — millî Türk bayramıdır ve en eski Türk efsanesinin (Ergenekon) yaradışıdır. —

Çocukluğumda, Kafkasta, yarı göçebe Türk (Kazak) köylerinde gördüğüm ve iştirak ettiğim bayram şenliği, aşağı yukarı böyle idi:

Bayramdan bir kaç gün evvel evlerde faaliyet görülür. Çörekler, börekler, iğdekler, muhtelif sair tatlılar hazırlanır; yüzlerce yumurta pişirilir, soğan kabuğu, nar kabuğu ve yün ipliklerini boyadıkları sair nebatî boya maddelerile, envai çeşit renklere boyar ve şehirden tedarik edilmiş şeker ve kuru yemişlerle beraber, sandıklara kaparlar.

Erkekler de boş durmazlar: atlarını, eğerlerini, kılıçlarını, kamalarını gözden geçirir, eğer eksiklerini güzeltirler.

Çocukların da kaygusu az değil: küçük heybe ve uzunca ip tedarik etmek.

Bayram günü, daha tan yeri ağarmadan, hazırlıklara başlanır: Haftalarca evvel, kaplarda ıslatılmış, çimlendirilmiş arpa, mercimek v. s. yeşilliğin içine, boyanmış yumurtalar yerleştirilir; çörekler, börekler, katlamalar, şeker ve yemişlerle birlikte, ya odanın ortasına serilmiş halıda açılmış sofraya, yahut ta duvar diplerinde yerleştirilmiş mindere serilmiş sofraya konulurlar. Avluda, çocukların sürükleyip getirdikleri kuru ot ve çırpılardan hazırlanmış bir yığında (tongal) tünel gibi oluk açılmış. Biz çocuklar, emekliyerek içinden geçiyoruz (Her halde, efsanevî demircinin Bozkurtun arkasından, mağaradan geçtiğinin taklidi). Bu arada büyükler, bayrama ait türküler söylüyorlar. Bu bittikte, dört gözle beklediğimiz oluyor:

Tongal yakılıyor!

Alevler göğe yükseliyor.

Büyükler üzerinden kendileri atlıyor.

Bizleri ise, tongalın iki yanında duran, büyükler, her birisi bir elimizden tutarak, üç kere, temizleyici alevlerin üzerinden, uygun türküler söyliyerek, atlatıyorlar.

Bu türküde: «Ağrın, kadan kalmasın» gibi sözler kullanılıyordu. Tongal yakma ve üzerinden atlamalar da bittikten sonra, çocuklar, ellerinde, uçlarına uzun ip bağlı heybe, hısım akrabalarının, yerden kolay çıkılmakta olan, evlerinin toprak damlarına tırmanır, muhtelif gülünç türküler söyliyerek, heybelerini damın açık bacasından odaya indirirlerdi. Konulan pişmişlerden, yemişlerden, şeker ve yumurtalardan ağırlaşan heybeler sevinçle yukarı çıkarılırdı.

Büyükler de bayramlaştıktan sonra, köy meydanına toplanırlar. Orada, «aksakalların» huzurunda: at oynatırlar, «cıdıra çıkarlar» (at yarışı), atıcılık - vuruculuk başarılarını gösterirler, kılıç sallarlar, güreş yaparlar.

Kılıç sallamada, insan boyu kadar bir kamışa, deriden bir kalpak geçirilir ve at üzerinde hızla gelen oyuncu, kalpağa dokunmadan, kamışı kalpağın (papağın) tam altından, kılıcı ile biçer.

Bütün bu güzel ananeler, Yenigün (Bozkurt) bayramının mezheple hiç bir alâkası olmıyan büyük ve halis Türk bayramı olduğunu gösterir.

Bozkurt «Dokuz mart» bayramının, yalnız ağaç dikme bayramı olarak kalmayıp, Türke yaraşan oyunları, güreşleri, biniciliği, yarışları, atıcı - vuruculuğu, tongalları ve türkülerile beraber diriltilmesi ve yeniden biricik öz Türk bayramı hâline sokulması ne büyük ve mutlu bir millet olduğumuzu her çağ çocuklarımıza aşılıyacaktır.

Türk tarihinin kurtarıcı ve Türk yılının da ilk ayı olan Yeniaydan konuşurken Türk olmıyan (nedense bir türlü vazgeçemiz) ay adlarından da bahsedelim:

Kânunusani, Teşrinievvel!

Bunları ne kadar Türkleştirsek de, cikânun, Birinciteşrinden öteye Türl meyiz.

Öbür aylar da az çok bunlara ber Temmuz, Haziran, Eylûl, Ağustos! Mi humuzu okşamıyan, anlaşılmaz bir yığın Bir kere on ikisinin de kökünü balta aylara, bütün Türk milletinin ağzında olmıyacak, adlar koysak olmaz mı?

İşte bir teklif:

I	— Boran	İkincikânun
II	— Donar	Şubat
III	— Yeni	Mart
IV	— Yağışlar	Nisan
V	— Çiçekli	Mayıs
VI	— Biçen	Haziran
VII	— Savuran	Temmuz
VIII	— Kavuran	Ağustos
IX	— Esen	Eylûl
X	— Yapraksız	Birinciteşrin
XI	— Karyağdı	İkinciteşrin
XII	— Kışbastı	Birincikânun

Ezberlemesi kolay. Çocuk - büyük Köylümüzün yüreğine yatar.

Ayın adı - dışarının tadı.

Aya göre çağ, dolayısile de dışar küm süren hava da az çok belli olur.

Bu, veya buna benzer Türk ay kabul etmekle, Kânunusani, Teşrinie Finike, Kartaca ve Asuri müzesine köylü ve çocuklarımızı da güç ve n ezberlemeden kurtarmış oluruz.

Aziz A

(1) 1917 de, yüksek mektep t mümessili olarak iştirak ettiğim Kafkas ve İslâmları Kurultayında, alkışlar t sevinç göz yaşları arasında bir karar v and içildi:

«Bundan sonra aramızda ne sünni ne de şiî. Elhamdülillah müslümanız!»

Bu güzel kararı, kürsüde, kucak teklif edenler, sünnîlerin müftüsü ve şeyhislâmı idi:

«Birimiz öldükte, hepinizin ruhanî yalnız birimiz kalacaktır» dediler.

O çağdanberi, Kafkas Türkleri mezhep arıyan soranları, terbiyeden, ruhtan uzak bir adam gibi telâkki eder

DUŞUNCELER

Yazan :
nail Hami Danişmend

• •

r Napolyon Sibiryalı, İskender Ca-
zar Sudanlı olsaydı, acaba ne yapabi-

★

sevdiklerimiz vardır ki uzaktan gö-
z, yakından görmiyeceğimiz gelir!

★

nin altında ne olduğu biraz belli
makyajın altındaki hiç belli olmu-

★

ramın sonu unutmak, vuslatın sonu
ktır.

★

kadın Havva, her erkek Âdemdir.

★

n kışa doyum olmaz.

★

aziçi yakından deniz, uzaktan göl,
nehirdir.

★

şa tahammül, tenkide tahammülden
değildir.

★

arlık iki alâmetle başlar: Ölüm fik-
aşk felsefesi.

★

lin cehline göre bir ilmi, âlimin il-
göre bir cehli vardır.

★

adamlar naziktir, terbiyeli değildir;
da terbiyelidir, nazik değildir.

★

inevver demek, kendi kendine arkadaş
adam demektir.

★

ük fikir düşünmekten gelir.

★

çrur güzel, çirkin güzeldir.

★

kitabı okuyan cahil kalır.

★

k da sıhhat gibidir: Kolay bozulur,
izelir.

★

im demek, âlem demektir.

★

um, büyük fikri küçük kafaya sokma
!

★

alın dostluğu zararlı, düşmanlığı za-
lır.

★

us demek merhum demektir.

★

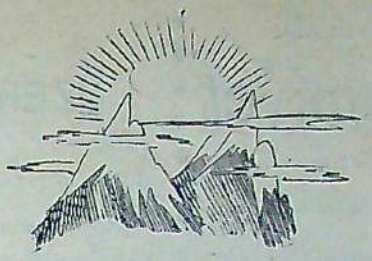

Nevruz

Bahar olsun mu, senden, sevgilim, hâlâ ırakken ben?
Benim yalnız yeşil gözlerdedir Nevruzu sevdamın.
Gül olmuş, yasemin olmuş, gözüm görmez ki hasretten.
Benimçin gül, benimçin yasemin dünyada endamın.

Nedir kuşlar, nedir bülbül, sesin gelmezse şatır, şen?
Itırlar, nağmeler şehkârıdır ıtrın, sözün, şiven.
Yürürken sen sanırdım rakseder karşımda bir gülşen.
Benimçin gül, benimçin yasemin dünyada endamın.

Bugün sensiz perişanım, donanmışken yakın bağlar.
Gülüp binbir çiçek nevruz ederken bir garip ağlar.
O, gönlümdür ki yalnızlıkta solgun bir demet bağlar,
Benimçin gül, benimçin yasemin dünyada endamın.

Ezelden benzetilmiş serve ya şimşada kametler.
Gezip mevzun, hıraman yemyeşil dibada kametler,
Salarmış bir zamanlar saye Sâdabada kametler.
Bugün ruhumda dönmüş bir uzun feryada endamın.

Fuat Hulûsi Demirelli

İnsanın bir kalbi, bin gönlü vardır.

★

Olan, bazan olağan değildir.

★

Huy canın altında, iman da huyun altındadır.

★

Cimrinin canı malın yongasıdır.

★

Sevme kabiliyeti olmıyandan korkunuz.

★

Öyle ilim adamları vardır ki konuşsalar yarım saatte tükenirler.

★

Bazı kimselere inanabilirseniz ferahlarsınız!

★

Azametin tevazu nev'i de vardır.

★

Hayvanlar, insanları kimbilir ne biçimsiz görürler.

★

Hasis malın sahibi değil, mal hasisin sahibidir.

★

Sabrın sonu bazan selâmet, bazan felâket.

★

En talihsiz kadınlar, kocalı dullar.

★

Anane dişe benzer: Sökülünce bir daha takılamaz.

★

Ne kadar âlimler vardır ki münevver değildir.

İsmail Hâmi Danişmend

İlim ve Cemiyet

Yazan :
Prof. Salih Murad UZDİLEK

Medeniyet tarihinin büyük âbidelerinden, insan dimağının büyük zaferlerinden biri olan ilim, haddi zatinde, milletlerarası bir etüttür. Fakat buna rağmen son harblerin ilmi, daha doğrusu ilmin tatbikatını, süratle ileri götürdüğü görülmektedir. Bazı kimseler ilmi harb silâhlarını ileri götürmek hususunda kullanılan büyük bir âlet olmakla ittiham ediyorlar. Hakikat böyle değildir. Haddizatinde bitaraf olan ilim sulh zamanında da insanın refahı için çalışan daha büyük bir âlettir: bakteriyolojiye bakmak kâfi.

Geçen büyük harbe giren büyük memleketler harbi kazanmak için ilim adamlarını seferber etmişlerdi. Harb maksadı için çalışan ilim adamlarının buldukları neticelerden, harbi takip eden, sulh devrinde istifade edildiğini gördük. Bugün devam edegelmekte olan harb, bu bakımdan, evvelkisini bastıracak gibi görünüyor. İngilterede 10,000 ilim adamının harb maksadı için çalıştırıldığını duyduk. Harbe giren diğer memleketler de aynı yoldan gidiyor.

Bu yazılarımızda, bu harb mahsulü olup, bize kadar gelen ilmî keşiflerden bahsedeceğiz. Evvelâ sentetik lâstikten bahsedeyim: İnsanlar tabiî lâstik kaynaklarından çıkartmakta oldukları ham lâstik miktarını bir asır zarfında senede bir milyon tona kadar yükseltmişlerdi. Fakat lâstik istihlâkinin pek artmış olmasından dolayı tabiî kaynaklar maksada kâfi gelmedi. Sentetik yolla sunî lâstik yapmağa başlandı. Şimdi petrolden, ispirtodan, kömürden, kireçten ve mısırdan sunî lâstik yapılmaktadır. Buna adı verilen (Sentetik lâstik) endüstrisi bugün büyük endüstrilerden biri olmakla kalmayıp, yakın zamanlara kadar analitik yoldan yürümekte olan, kimya ilminin yürüyüş istikametini bile değiştirmiştir. Filhakika bugün analitik kimyaya nazaran sentetik kimya daha çok rağbettedir.

Alüminyum endüstrisi bakımından en ileride gelen, daha doğrusu alüminyumun ucuza istihsal usulünün doğduğu 4 memleket olan, Birleşik Amerika Cümhuriyetinde bu sene istihsal edilecek alüminyum miktarının 1939 dakine nazaran elli mislini bulacağı iddia ediliyor. Harb endüstrisinin en başında gelen elemanlardan biri olan alüminyum 1886 senesinden evvel nadir cevherlerden biri idi. 1883 senesinde 36 kilo gram istihsal edilen alüminyum Amerikalı Hall'in bulmuş olduğu bir usul sayesinde 1911 de 20,000,000 kilo gram istihsal edilmiş ve kilosunun fiatı 15 dolardan 0.45 dolara düşmüştü. Simdi bu kıymet daha düşmüştür.

Prof. Salih Murad UZDİLEK

NEŞRİ TARİHİ
ÜZERİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALARA TOPLU BİR BAKIŞ

Yazan : Hüseyin Namık Orkun

Son zamanlarda mühim vesikalar ve tetkikler neşreden Fait Reşit Unat neşrettiği araştırmalarile gittikçe ilim âleminin dikkat nazarını üzerine çekmektedir. Faik Reşit Unatın en son araştırması yukarıda adını yazdığımız bir tetkiktir. Bu tetkik daha evvel Türk Tarih Kurumunda okunmuş iken maatteessüf bunu dinliyememiştim. Bu sefer eseri basılmış bir halde elime alınca pek memnun oldum. Böyle değerli bir eseri okurlarıma tanıtmağı vazife bilmekteyim.

Faik Reşit bu devirdeki tarihî eserleri, müverrihleri bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya asıl mevzua girmekte ve evvelâ Neşrinin hayatı ve şahsiyeti hakkında izahat vermektedir.

Değerli müdekkik Neşrinin asıl adının Mehmet olduğu noktasını incelemekte ve kendisinden evvel — Fahriye Arık ile Sabahat Fuat Atlanın — Kâtip Çelebinin bu ciheti ilk ortaya attığı iddialarını cerh ile bunun daha evvel Âlinin eserinde zikredildiğini kaydediyor. Filhakika Fahriye Arık Âlinin eserinde Mehmet bin Neşri kaydını zikretmekte ise de buna rağmen bu şahsı başka birisi zannedip Kâtip Çelebinin «ilk defa» bu zatın adının Mehmet olduğunu yazmaktadır.

Neşrinin doğduğu, öldüğü, nereli olduğu malûm değildir. Neşrinin, bundan evvelki müdekkikleri de bu hususta sadra şifa veren malûmat bulamamışlardır. Halbuki bu hususta en mühim memba müellifin eseri olmak gerektir. Maatteessüf şimdiye kadar Neşriyi tetkik edenler asıl eserini bir tarafa bırakıp başka kaynaklarda Neşriyi aramışlar iken Faik Reşit en doğru yoldan giderek asıl esere başvurmuş ve bu hususta mühim neticeler elde etmiştir.

Faik Reşit Neşrinin eseri hakkında yani Neşrinin vermiş olduğu malûmata dair de dikkate şayan malûmat vermekte ve şimdiye kadar bilmediğimiz Kâtip Çelebinin bir kaydını zikreylemektedir.

Neşri tarihinin ehemmiyeti bahsi büyük bir kıymet taşımamaktadır. Müellif bir müverrih gözü ile eserin ehemmiyetini tebarüz ettirmeyip «canlı tasvirleri, tafsilâtlı izahları, sade üslûbu ve kendisinden sonra yazılan bir çok tarihlere mehaz oluşu» nu kıymetine hamleylemekte ise de Neşrinin diğer eserlerle mukayese suretile ehemmiyetini tebarüz ettirmesi gerekti. Dikkate şayandır ki Kâtip Çelebi bu eserin «akvali vahiye» den ibaret olduğunu kaydetmektedir.

Bundan sonra Neşri tarihinin elde mevcut nüshaları ciddî ve ilmî bir surette izah edilmektedir.

Faik Reşit Unat Neşri nüshalarını fe lâde mükemmel bir surette incelyerek diye kadar bilinen nüshaların çok fa meydana koymuş ve ilim âlemine bu b dan çok değerli malûmat vermiştir. Bu ları okurken merhum M. Cevdet ile C Ferit Beğin de birer nüshaları olduğunu tırladım. Okumağa devam edince Faik şidin bu nüshaları da gördüğünü mem yetle okudum.

Bu eserle ben yirmi iki sene evvel gul olmuştum. O zamanki notlarımı ele dım ve ben de Rüstem Paşaya izafe eserlerin Neşriden ayrı olduğu fikrini rımda okudum. Faik Reşit de bu hu ciddi deliller göstererek bu ciheti sarih surette ispat etmektedir.

Değerli müdekkik bundan sonra ve eseri hakkında şimdiye kadar ya araştırmaları ele alıyor. Bu bahsi oku müteessir olduğum bir noktayı kaydet geçemiyeceğim. Faik Reşit her nedense velâ keferenin tetkiklerini anlatmakta, Türk muharrir ve müelliflerinin araştı rını zikreylemektedir. İşte bir müellifin liyetçiliği buradadır. Her şeyden evvel muharrir ve müelliflerini kaydetmek, sonra kefereyi zikretmek gerektir. Dü her memleketinde, her milliyetçi müd bu işi böyle yapar. Beynelmilel ilmî m alar vardır ki burada Almanca, Fransızca, gilizce ve daha diğer dillerle yazılmış leler vardır. Fakat o mecmua hangi m kette neşrediliyorsa oranın dili ile y olan makaleler en başa konur.

Bu bahiste Thury'nin Türk mü leri adlı eserinin aslı şöyle yazılmak ga Török történetirok.

Kefereyi izahtan sonra muharrir müdekkiklerine geliyor. Bunları güz sıraya dizerek bitaraf bir şekilde izah bulunuyor. Bu arada benim de 1922 de gâh mecmuasında neşrettiğim bir zikredilmekte ve aynen şöyle denilme «Bazan istinat ettiği metnin Neşriye ait lunduğunu tesbit etmeksizin, zikrederek kaynaktan da müddeasını tevsik için is ye çalışmıştır.» Faik Reşidin bu ib yakın bir şekilde daha evvel Fahriye A benim bu makalemi bahis mevzuu etmiş «bazısının Neşriye ait olduğunu bilmi istifade ettiğimi kaydetmiştir. Bu ib hayret ediyorum. Ben yirmi iki sene Neşrinin Veliyüddin efendi kütüphane nüshasını okuyarak notlar almıştım. Bu lar bugün dahi elimdedir. Nasıl olur da lettiğim ibarenin Neşriye ait olduğunu

yazarım. Her halde naklettiğim ibarenin ve ait olduğunu kaydetmeyişim onu okurda bu zehabı uyandırmış olacak..

Değerli müdekkik bundan sonra bu hu-sta şimdiye kadar bu sahada çalışanların l ettikleri veya eksik bıraktıkları nok-a kaydetmektedir. Burada Bitlisli İdrisin âlemince malûm olmıyan bir mektubunu retmektedir. Bu mektubu her okuyan ün hiddetlenmemesi imkân harîcindedir. r bu zatı naşerifin eserini «bir takım âgat ve fesahatten habersiz Türklere» mal lermiş... Türkün böyle bir şeye tenezzül niyeceğine Türk tarihi en güzel şahittir. rin bu Acemce nüshasına şimdiye kadar e tesahüp etmiş değildir. Bu nankör m padişahtan dilenmek için yazmış olduğu bu mektupta «senelerce süren fakr ihtiyaç» bahsetmekte ve ihtiyaçtan bahsettiği a kendisine ikta' ve timar verildiği de mektuptan anlaşılmaktadır.

Bu bahiste Faik Reşit Unat benden de şu satırlarla bahsetmektedir: «Eski ir Osmanlı tarihleri üzerindeki ihtimalli üşlerini 1921 de Dergâhta çıkan bir ma-ile külliyen reddeden ve Yahşi Fakih aki zatın ancak bir râvi olabileceğini, bir eseri bulunmadığını ileri süren Hü-n Namık Orkunun Giesenin neşrettiği Paşazade metnini gördükten sonra, bu usta Necip Asım merhumun bu konuda ul olanlarda uyandırdığı şüpheye iştiy etmiş olduğu şüphesizdir sanırım.»

Halbuki 1939 da Türklük mecmuasında nlıların aslına dair adlı makalemde ay-şu satırları yazmaktayım: «Gerek yuka-arzettiğimiz mülâhazadan ve gerekse lp Çelebinin bu ibaresinden anlaşılmak-ki Âşık Paşazade her halde Yahşi Faki-yazılı bir eserine başvurmuştur.» Biraz da da şu satıra tesadüf edersiniz : **Biz iki kaynaktan Âşık Paşazadenin kaynağını bir eser telâkki etmekteyiz.»**

Faik Reşit Unatın 1921 deki değil 1939 araştırmamı bahis mevzuu etmesi ge-i.

Müellifin bu mükemmel etüdü ilim âle-e yeni malûmat getirmekte ve ciddî bir mahsulü olarak meydana çıkmaktadır. Gönül ister ki Türk Tarih Kurumu milli nizin bu değerli kaynağını neşrederek tarihimize mühim bir hizmette bulun-Harb, kâğıtsızlık, buhran ilmî araştır-asla mâni değildir. Buna en güzel misal üzere dostum Räsänenin Konya lehçe-kkındaki araştırmasını bundan iki hafta el aldığımı gösterebilirim. Harb badiresi yüzen küçük Finlandiyada bir taraf-da Konya lehçesi hakkında eser neşredil-ne göre bizim de her şeye rağmen millî nize ait en mühim bir kaynağı neşret-en millî vazifemizdir.

Faik Reşit Unatı bu değerli tetkikinden tebrik ederken böyle bir eserin neş-de üzerine almasını kendisinden beklerlz.

Kanunî

— Hocam Sami Nafiz Tansuya —

Ulu tekbiri verir bir yüce heybet kalbe;
Okunurken o ezan sarsılıyor gök kubbe.

Ufku yırtan yağız atlarla geçerken Tunadan,
Gene bizler bu vatan uğruna geçtik anadan.

Köpürüp sel gibi taştık şaşıran dünyaya,
Belgrattan girerek başladık istilâya.

Ansızın parlıyarak doğdu Mohaçtan yeni gün,
Yaptı binlerce gaza erleri yollarda düğün.

Yıldırımlar gibi küffarın içinden geçtik,
Ne zaman garba atıldıksa Bodinden geçtik.

Daimî uğrağımızdır, yolumuzdur Viyana,
Bizi bekler zaferin koynu atılsak ne yana!

Tâ, Vidin, eğri uçan tuğlara her gün yoldu,
Nice bin hâtıra tarihe geçip kaydoldu.

Sonra bir hamlede el verdi Zigetvar kalesi,
Padişahın gene meydanda yok arslan yelesi?..

Bu kederden yarılıp oynadı dağlar gür gür.
Ona binlerce şehit ağladı hüngür hüngür..

***

Saplanıp kargısı düşmanlarının sinesine,
Saltanat sürdü ve hükmeyledi kırk altı sene.

Çıkıyorken göğe şişmek kılıcın nerde, hani?
Bırakıp bizleri tarihe giren Kanuni!..

Nevzat Kemal ÖZMERİÇ

DUYGU ve Düşünce

Yazan : *Fazıl Ahmet Aykaç*

«Çınaraltı Yayını» eşsiz sanatkâr, zarif, müstehzi, mütefekkir edibimiz Fazıl Ahmet Aykaçın eserlerini neşretmek vazifesini üzerine aldı. Şimdiye kadar pek yanlış ve eksik intişar eden manzum ve mensur parçaları tekrar gözden geçiren müellif, bir seçim yaptıktan sonra bunları tamamlamış, ve hiç bir yerde basılmamış en güzel yazılarını da buna ilâve etmiştir. Bu sayımızda işte bu hiç bir yerde çıkmamış olan yazılarından birini basıyoruz.

ÇINARALTI

Şu bizim (X...) gerçekten ne boş ve şamatacı çocuk! Bilgisi ve irfanı tıpkı boyu kadar. Yani şeytan minaresi yüksekliğinde. İddiasına, azametine gelince, bilmem ki, Eyfel kulesi ona yetişebilir mi?

***

Reklâm ve tenkid... Birbirile hiç münasebeti olmamak lâzım gelen bu iki mefhum şimdi bizde o kadar içli dışlı olmuş ki şaşarsınız... Hemen her gün kolkola geziyorlar diyebilirsiniz. Edebiyat ve fikir âlemi [illegible] alan yerde en zengin dükkân, köşebaşı [illegible]ktarı gibi.. İçinde beş dirhem kırım tartar, [illegible] dirhem kuka ve iki sap tire oldu mu [illegible]man bir Bonmarşe azameti takınıyor. Sonra her mahallede küçük küçük edebiyat loncaları kuruldu. Bunların kendilerine göre (mikroskopik) dâhileri, şairleri, inkılâpçıları var ve her zümre ötekine düşman, tıpkı aşiret beyleri halinde! Bir defa, ay geçmiyor ki bizde edebiyatın yıkıldığından, battığından, iyi eser çıkmadığından bahsedilmesin. Edebiyat, gene devrilip gidiyor diye (anket) yapılmasın! Sonra gün geçmiyor ki bir zümreden olan kalemler birbirlerinin her melemesi münasebetile (şaheser!) diye haykırmasın. Doğrusu anlıyamıyorum, nasıl oluyor da senede beş altı defa hem bir edebiyat inkıraz buluyor, hem de bütün gelmiş, gelecek insan sellerine müjdesi verilen edebiyat bediaları ortaya çıkıyor. Çok garip şey!

***

Maarifimizin tepesine çıkmıya çalışan zekâ, ilim ve zevk fukaralarını gördükçe, insanın ağzından şu kelimeler dökülüyor :

— Vay, irfanımızın başına gelenler! Mütarekenin başındanberi göze çarpıyor: İstanbul matbuatı daima acemi şoför manzarası göstermededir. Nasıl, böyle bir şoför otomobil kaldırırken, çevirirken, sürerken, durdururken, hasılı hemen her hareketinde içindekini sarsıp kafasını gözünü kıracak bir hale getirirse, burada da öyle. Birbirinin arkasından gelerek ne olursa olsun, şöhret volanını ele geçirmek istiyenler daima ayni kafada, ayni ruhta bulunuyorlar. Kafa yarmadan, göz çıkarmadan, adam ezmeden beş metre ilerlemeleri kabil değil. Mutlaka aldıkları her tedbir ortalığı allak bullak ediyor. Gaf, gaf, gaf!

***

(X..) talâkati, tıpkı saçlarının tuvaletine benziyor. Yani gayet maşalı, biriyantinli ve ütülü... Boş ve bilgisiz söylemekte ondan hiç aşağı olmıyan zavallı (M...) i ben üstün görüyorum. İkisini de dün dinledim ve şunu düşündüm :

Tabiat bir çok hatibimize dil verirse, söyliyecek fikir vermiyor. Şayet, ikincisini inayet ederse birincisini esirgiyor. Hasılı anlaşılıyor ki daha epeyce zaman ne düzgün bir şey söylememize ihtimal var, ne de doğru bir söz işitmemize!

***

Matbuat içinde haysiyeti her gün zedelene zedelene en kepaze, en pespaye mahiyet alan suçsuz, fakat kara bahtlı kelimelerden birisi (samimî) sözüdür. Dünyadaki işlerden en hayalî olanlarını anlatmak için matbuat protokolu daima bu (samimî) kelimesini ambalâj kâğıdı gibi kullanıyor. Fakat bu zavallı kelimenin galiba en sefil olduğu yer bizim (***) sohbetleridir. Şopenhaver ne kadar haklı. Gerçekten bu cihan gören için komedi, duyan için ise trajedinin en acıklısı oldu.

Fazıl Ahmet AYKAÇ

Görüşler

ABİDİN DAVER

Nihayet soyadı kullanmıya başlıyan din Daver arkadaşımız da Davere yakın kelime buldu: Dav'er.. Fakat, bu Dav'er demek? Yazılarında vuzuha çok değer v meslekdaşımız, belki bu kelimenin mâ iştikakını anlatmıştır. Ben, görmedim. şılan bu Dav'er, Dav'la, Er'den yapılma rekkep bir isim. «Er» e itirazım yok. Bu lime haliyle, tavriyle, boyu ile, posu ile kadaşımıza biçilmiş kaftan. Yalnız Dav'ın demek olduğunda tereddüdüm var. I bildiğim, Dav, bir mânaya göre kumar ıstılahındandır. Oyunda fazla para sürmek şılığı kullanılır. Şu halde Dav'er bu işin demek olacak. Fakat hesabını pek iyi Abidin Daverin bu tarakta bezi yoktur. cisi «tavlamak» tan geliyor. «Lehçe» davlamak veya tavlamak diyor. Parla perdahlamak mânasını veriyor. Parlatmak ama, perdah etmek, bir gazeteci için çok likeli bir soyadı. Hattâ bunun daha hafifi tıraş etmek bile!

Takdirkâr bir okuyucusu olduğum din Daverin soyadını izah etmesini rica rim.

İNGİLİZCE VE BİBER

Bürhan Felek, Hindistanda ilk ayak tığı şehirde gazetecilerin nasıl etrafını dığını söylüyor ve onlarla tehlikeli, mevzular üzerinde pek cılız İngilizcesile sıl konuştuğunu anlatıyor.

Tayyarede karnı doymadığı için sürülen sandviçlere sarılmış. Fakat içi dolu bu ekmeği ısırır ısırmaz ağzı fena yanıp tutuşmıya başlamış?..

Misafirperver müttefikimiz İngil bir Türk gazetecisine böyle bir azizliği bütün sebepsiz yapacaklarını zannetmi; Sakın arkadaşımızın ağzını yakan bu viçli biber, konuştuğu İngilizce için bir olmasın!

İRHAYİ İNAN

Ateşli, mümtaz edib Peyami Safanın lemi geçenlerde bir daha sürçtü. Tasvirî kâr arkadaşımız bu yüzden iki günlük kaza geçirdi. Eski tâbirile üstadın se hâmesi (= kaleminin atı) Nefinin tasvir tiği ata benziyor: «Sahibi yularını biraz şetse bir adımda cihanı tayyeder.» Pey kalemi de, biraz yuları gevşeyince, ayni yaptı: Avrupaya sığmadı, gidip Ame çattı.

Üstattan rica ederiz: Eskilerin irhayi dedikleri kaleminin yularını gevşetmek tını aman, bir daha yapmasın!

Görüşler

BU KADAR GÜZEL?

Vâ - Nû bobsitil şiirlere karşı eskiden pek sert davranırdı. Geçen gün, bu tarzda yazılmış (Merhamet şiirleri) isminde bir eserden rikkate gelen bir dille bahsediyor ve ondan bir şiir alıyor. İşte, şu kıta bu manzumedendir :

Gafleti resmediyor sırıttıkça başın
İyi temennilerle bakıyor şuna, buna
Eminim selâmlamak için aramaktadır
Seyirciler içinde bir aşina.

Vâ - Nû :

— Merhamet şiirlerinin her parçası güzeldir! diyor.

Ya, demek, Merhamet şiirlerinin her parçası bu kadar güzel!

PİRE HİKÂYESİ

İzmirde, bay J. Donoas isimli bir Musevi vatandaşımızdan nazik bir mektup aldım. Aile aleyhinde bir kitap yazan eski Başvekil Leon Blume Sadri Maksudinin Yahudi demesinden şikâyet ediyor. Bunda bir hakaret kastı vardır, yoksa bir din farkı göstermek için kullanılmamış! diyor.

Bana kalırsa kabahat gene kendilerindedir. Onlar bu kelimeyi iki mânada kullanıyorlar. Hem din, hem de milliyet mânasına! Böyle olmasaydı, Fransada bir Yahudiye aile aleyhinde bir kitap yazdığı için söylenen bu sözden alınmazlardı. Şimdi, meselâ, ben, Fransada bir Müslüman böyle bir kitap yazmış deseler kocunur muyum?

Benim fikrimce Yahudilere bütün felâket bu ikilikten geliyor.

Bir hikâye anlatayım :

Pireler, Süleyman peygambere insanlardan şikâyete gitmişler:

— İnsanlar bize zulmediyor, demişler. Kanlarını emiyoruz, diye bizi yakalayıp parmaklarile eziyor, sonra da tırnaklarının arasına koyup kırıyorlar. Bir kabahat için iki ceza olmaz. Ya parmaklarında ezip bıraksınlar, ya tırnaklarının arasına koyup kırsınlar!

Süleyman peygamber, pirelere hak vermek üzere iken, mecliste hazır bulunan biri, anlaşılan, pirelerden çok canı yanmış olacak ki, hemen söze karışmış :

— Hayır, demiş, onların bir değil, iki kabahati var. Hem kanımızı emiyorlar, hem de vücudumuzda pıtır pıtır dolaşıp çamaşırlarımızı kirletiyorlar. Ya, kanımızı emmesinler, ya vücudumuzda dolaşıp çamaşırlarımızı kirletmesinler.

Pireler dâvayı kaybetmiş!

KİMDİM ?

— 1918 mütarekesinde —

Maziye sor, ecdadımı söyler sana kimdi;
Bir bitmez ufuktum, küre vaktile benimdi.

Tufanlar, devler beni bir kal'a sanırdı;
Taçlar uçuşur, dalgalanır, parçalanırdı

Kahhar atımın kanlı, kıvılcımlı izinde;
Bir başka denizdim ebediyet denizinde.

Çarpardı göğün kalbi hilâlin avucunda,
Titrerdi yerin tâlihi mermîmin ucunda.

Günler, elimin çizdiği yerlerden akardı,
Üç kıt'ada korkunç atımın izleri vardı.

Üstünden uçarken o neşîbin, bu firâzın,
En şanlı, şahâmetli hükümdarına arzın

Tek bir bakışım sanki inayetti, keremdi;
İklili hediyyemdi, arâzisi hibemdi.

Hançerdi hayalim, bütün akvam ona kındı;
Baştan başa dünyâ bir esirimdi, kadındı

A'sâbına nabzımdaki âhengi verirdim,
Kasdeylediğim şekli verir, rengi verirdim.

Dünyâ bilir iclâlimi ben böyle değildim;
Ben, altı asırdanberi bir kere eğildim!

Mithat Cemal Kuntay

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Şair Nedim

Yazan : O. S. O. 5.79

Geçen pazar günü, Üsküdar Halkevi şair Nedim için bir tören yaptı. Dr. Ali Nihat Tarlan Nedim hakkında bir konferas verdi, Nedimin şiirleri okundu ve mezarı ziyaret edildi.

Şairin ölümü hicrî 1143 olduğuna göre bu tören ölümünün hicrî sene hesabile 219 uncu yılına rasgeliyor.

Nedim, sanatı bakımından eşsiz bir Türk şairidir. Divan Edebiyatı üstatları ya kendilerinden evvel bizde, veya İran şairleri arasında az çok birisine benzetildiği halde o kimseye benzetilememiştir. Hattâ, bunu bir usul yapanlar, Nedimi, anlaşılması güç bir Fars şairi olan Bidil'den başkasına yakınlaştıramamışlardır bile. Bu mevzu üzerinde konuşmak benim salâhiyetim değildir. Ben Nedimin talihli bir şair olduğundan bahsedeceğim :

Nedimin talihi, Osmanlı tarihinin kısa bir sulh içinde geçen bir zevk ve safa devrinde yetişmesinde başlar. O, ruhunun şetaretini terennüm etmek için yanında bir padişahla damadını, karşısında da bir Saadabat buldu. Gülün kahkahasından bülbülün feryadının ayırt edilemediği bir Saadabat. Gönlü daldan dala kondu. Güzellerin, güzelliklerin arasında mesut, müstağni yaşadı. Sağındakine bakıp bir söz attı :

Nedir lebinde bu terlik, bu tatlılık gûya
Şeker tebessüm edersin, gülâb söylersin.

Solundakine bakıp bir söz attı :

Ben mi saki olayım bezme, dururken sevdiğim
Böyle simîn saklar, billûr bazularla sen.

Hicran, hasret, mahrumiyet çekmedi. Kimi beğendiyse visaline kavuştu. Şikâyeti tattığı ateşli buselerdendi:

Aldım kocup meyanını bir tatlı busenin,
Amma ki yaktı ağzımı sandım harareti.

Bazan o kadar neşeden, zevkten yorgun düştü ki :

Nîm sun peymaneyi saki, tamam ettin beni!

Diyecek hale geldi. Nedimin hayatı, bir çiçeğin ömrü gibi Patrona Halil fırtınasında sona erdi.

Ölümünden sonraki talihi, divanının, eski şairlerimizden hiç birine nasip olmıyan bir mükemmeliyetle basılmasıdır. Bu da şiirleri gibi bir aşk mahsulüdür; Halil Nihat Boztepenin, Nedimin sanatına karşı duyduğu büyük bir aşk. Bu aşk, yalnız Halil Nihat Boztepeyi şair yapmakla kalmadı, bu divanı da meydana getirdi.

Edebiyat tarihimiz için anlatılmıya değer bir maceradır :

Halil Nihat Boztepe, olgunluk çağından sonra şiir yazmıya başlamıştır. Bunun sebebi Nedimin divanını yeniden okuması oldu. Ona, bu öyle bir heyecan verdi ki, geceleri kütüphanesinde bu divanı okumakla kanamadı. Onu, inci gibi yazısile yaldızlı bir küçük cep defterine yazdı. Yanında taşımıya başladı. Nihayet Nedimle beraber terennüm etmek iştiyakına karşı duramadı. İşte, Halil Nihadın ilk şiirleri bu (Beraber Terennümler) dir. Bundan sonra, Nedimin mükemmel bir divanını bastırmayı bir vazife bildi. Uzun, hummalı bir araştırmıya girişti. Ne kadar yazma nüshası varsa hepsini gözden geçirdi. Tereddüt ettiği noktaları çözmek için edebiyat tarihile uğraşan herkese müracaat etti. Divanın sonuna bir lûgatçe ilâve etti. Mânası anlaşılmıyan sözleri izah etti. İsimleri için bir küçük ansiklopedi meydana getirdi. Bu divanın basılması bir sene sürmüştür. Halil Nihat Boztepe Nedimin şiirlerini bir araya getirmekle kalmadı. Mezarını da bulup meydana çıkardı. Vakıa, bunu keşfeden şair Üsküdarlı Talât merhumdu. Fakat onu harekete getiren, şevklendiren gene odur.

Şimdi Nedimin her güçlüğümüzü halledecek eksiksiz bir divanına sahibiz. Bu aralık Nedimin keşfedilen mezar taşını ben de gidip görmüştüm. Üsküdarda, Tunusbağı mezarlığında yıkılmış bir mezar taşı. İlk önce bunun Nedime ait olmasında biraz tereddüt edildi. Çünkü taşın kitabesinde Nedimin şairliğinden hiç bahsedilmiyordu. O, sadece sofu bir müderris gibi gösteriliyordu. Nihayet bu mezarın Nedime ait olduğunda birleşildi.

İşte geçen günkü törende ziyaret edilen mezar budur. Vakıa, bu mezarın bulunması edebiyat tarihi için bir kazanç sayılır. Fakat bulunmasa da ne olurdu! Hattâ Nedimin dediği gibi şiirlerinde ismi olmasaydı, onu biz gene tanırdık. Çünkü o şahsiyetinin damgasını eserlerine vurmuştu. Hiç kimseyi taklit

(Sonu 18 inci sahifededir.)

Karaca oğlana sesleniş

— Onun diliyle

Gel Karaca Oğlan, dertleşelim gel,
Bu yaylânın suyu içilmez oldu.
O zümrüt yeşili dağ başları kel,
Bu diyar ekilmez, biçilmez oldu.

Dermansıza derman veren kalmadı,
Gönüllere kanat geren kalmadı,
Hak yoluna bir tek eren kalmadı,
İyiler, kötüler seçilmez oldu.

«Uğur» um da der ki yok bizde yalan,
Belki varamayız sana bir zaman,
Bize ordan ses ver Karaca Oğlan,
Yollar tekin değil, geçilmez oldu...

Yusuf Ziya UĞUR

Erzurumluyum

Hayatta kaygısız, yaşarım, şenim
Süt rengi ovalar, yaylâlar benim.
İlham verir bana Palandökenim
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.

Baba yadigârı kuşak belimde,
Dağları inleten kopuz elimde,
Yaylâ türküleri coşar dilimde
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.

Ceddim tarihleşmiş Oğuz soyunda
Çok kılıç salladım sınır boyunda,
Dökülmüş kanım var Tuna suyunda
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.

Günüme gün katar vefakâr atım,
At üstünde geçer yaz, kış hayatım.
Dostlar arasında anılır adım
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.

Güllerim açılır Tanrıdağında,
Şakır bülbüllerim Turan bağında.
Okunur destanım yurt kucağında
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.

Feyzi HALICI

Türklerde ülema sınıfı

Yazan : Enver Behnan Şapolyo

Türkler milâdî X uncu asırda tamamen müslümanlığı kabul ettikten sonra, İslâm Şark medeniyeti zümresine girdiler. Türkler İslâm medeniyetinin her şubesinde büyük kudretler gösterdiler. Garp Türk elinde Abbasîler devrinde, Selçukîler zamanında ilim ve felsefe sahasında büyük adamlar yetiştirdiler. Bilhassa İslâm âleminin en büyük filozofu (Fârâbi) Garbî Türk elinde (Fârâb) ta doğmuştur. Gene büyük filozoflardan (İbni Sina), Buhara şehrinin Afşine köyünde doğmuştur.

(Sahih Buharî) adındaki eseri Mehmet İsmail adında Buharalı bir Türk yazmıştır. (Belhli Ebuzeyd), (Bironi), (Kâşgarlı Malımut), Harzemli Musanın oğlu Mehmet, Mervli Halid İbni Abdülmelik, Cevherî) gibi büyük âlimler yetişmiştir. Samanoğulları zamanında Buhara asrın en büyük merkezi olmuştur. En mühim eserler bu şehirde yazılmıştır. Ortazamanların en büyük Darülfünunları Selçukîler zamanında açılmıştır. Bilhassa İkinci Selçuk hükümdarı (Alp Arslan) ın veziri (Nizamülmülk) Melikşah zamanında bulunmuş tam otuz sene vezirlâzamlık yapmıştır. Asıl adı (Kuvamiddin Tusî) dir. Nizamülmülk Bağdatta, İranda, Maveraünnehirde (Medresei Nizamiye) ler açmıştır. Bunların miktarı (400) den fazladır. Selçukîler bu medreselerde binlerce ilim adamı yetiştirmişlerdir. Ulema sınıfı Selçukîlerde büyük bir mertebe idi. Bir milletin ilim ve felsefe sahasında yükseleceğini takdir etmişler. Bu sebeple ilim adamlarına çok ehemmiyet vermişlerdir.

Selçuk İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, Osmanlı İmparatorluğu da ayni derecede ilme çok ehemmiyet vermiştir. Osmanlı İmparatorluğunda dört memur sınıfı doğmuştur.

A — Tariki ilmiye.
B — Tariki mülkiye.
C — Tariki kalemiye.
D — Tariki seyfiyedir.

Tariki ilmiye, yani (ulema) sınıfı medreselerde o zamanın ilimlerini okumuş sarıklı ilim adamlarıdır. Türklerde ulema sınıfı en yüksek addedilmiştir. Diğer sınıflar (Kapıkulu) addedildikleri halde, ilim adamları en yüksek mertebeden idi.

Eski devirlerde sarıklı sınıf üç grupa ayrılıyordu. Birincisi (İlmiye veya Ulema) ikincisi (Âlim veya Fazıl) lar, üçüncüsü (İmam ve Hatip, Müezzin) lerdi. Bunlar dışında diğer kısım da (Şeyh) ler ve (Derviş) lerdir. Bunlara tarikat ehli derlerdi. Kadirî, Nakşibendî, Rüfaî, Mevlevî, Melâmî, Sümbülî, Halvetî, Bayramî, Bektaşî ve Kızılbaşlar zümreleridir. Bunlar islâmî cemaat teşkilâtına bağlı olup, memur addedilmezlerdi. Müslümanlıkta (Rühbanlık) da yoktu. Ulema sınıfı ruhanî bir heyet olmayıp birer devlet memuru idiler.

Osmanlı İmparatorluğu askerler gibi, ulema sınıfını da ayni şekilde teşkilâta bağlamış yegâne bir devlettir. Ulema sınıfının menşeleri medreselerdi. Medreseler Osman Gazi zamanında açılmağa başlamış, Fatih devrinde genişletilmiştir. Bu zaman Osmanlı medresesine (Sahn) denilmiştir. Bu Sahnlara ilâve olarak da (Tetimme) medreseleri açıldı. Sahnda okuyanlara (Danişmend), Tetimmede okuyanlara (Softa) derlerdi. Hocalarına (müderris), Doçentlere (muit) denilirdi. Mektep dereceleri de (İptidaii hariç, İptidali dahil, Musilei sahn ve Sahn) idi. Talebeler bu sınıflarda muhtelif ilimleri görürlerdi. Fatihten sonra medreseleri tekâmül ettiren (Kanunî Süleyman) olmuştur. Meşrutiyet devrinde medreseler islâh edilmiş, Cümhuriyet devrinde tamamen bu medreseler kaldırılmıştır.

Eski medreselerde (Hadis, tıp, tabiiyat, riyaziyat, kelâm, sarf ve nahiv, tasavvuf, İsagoci edebiyat, münazara, fıkıh, belâgat, hikmet, tarih, islâm felsefesi) gibi yüksek dersler gösterilir. Çok kuvvetli âlim ve fazıl müderrisler de bu gibi yüksek dersleri okuturlardı.

Bu müderrislerden başka saray mektepleri de vardı. (Şehzadegân mektebi), (Enderun mektebi), (Meşkhane) gibi, askerî mektepler de (Acemi oğlanlar mektebi), (Mehterhane), (Cambazhane) ve askerî sanat mektepleri (Tophane), (Kılıçhane), (Tüfekhane), (Humbarahane) gibi, memur mektepleri (Babıâli mektebi), (Babı defterdarî mektebi), (Babı fetva mektebi), (Babı seraskerî bektebi) gibi, halk mektepleri de (Sübyan mektebi) ve medreselerdi. İşte ulema sınıfı ancak bu medreselerden yetişirdi.

Tariki ilmiyenin, yani ilmiye veya ulema sınıfının usul ve nizamları Fatih devrinde tanzim edilmiştir. Şeyhislâm ulemanın reisidir. Padişahların hocası da (Serdarı ulema) dır. Tıpkı askerî teşkilâtta olduğu gibi ulemanın bilhassa müderrislerin mertebeleri, terfi etmeleri kanun olarak tesbit edilmişti. Müslümanlıkta rühbanlık olmadığından müezzin, imam, hatip, vâiz gibi sarıklı ve camilerde hizmet edenlerin hiç bir siyasî nüfuzları yoktu. Fakat müderrislerin, yani profesör ve muallimlerin çok yüksek kıymetleri ve nüfuzları vardı. Âlimler ve müderrisler ve muallimler Padişah tarafından ve devlet ricali tarafından çok itibar görürlerdi. Bayram merasimlerinde devlet ricali, Padişahın eteğini öptüğü halde, ulemadan olanlar Padişahın kürkünün yakasını öperlerdi.

Bu devirlerde hiç bir millette ulema sınıfına bu derece rağbet mevcut değildi. Müderrisler ve muallimler, millet mürebbisi addedilirler, onların yüksek ahlâkları ve kültürleri sayesinde devletin beka bulacağına katiyen inanmışlardı. Bunlar memleket güzideleri ve filozofları addolunurlardı. Ulema Avrupada olduğu gibi imtiyazlı bir ruhanî sınıf değil, büyük devlet memurlarının yani hâkimlerin, müderrislerin ve muallimlerin ve mürşitlerin yetiştiği bir ilmî heyet sayılırdı. O zamanlar muallimlere çok kıymet verilirdi. Refahta ve rütbede yüksek payeli idiler. Fakat Osmanlı İmparatorluğunun inhitat devirlerinde ulema sınıfı da bozuldu. İlim, cahiller elinde kaldı. Bu sebeple hiç bir itibarları kalmadı. Bunlar muhafazakâr softalar oldular. Her ileri hareketi tenkid ettiler. Âsilerle beraber olup, memleket birliğini bozmağa başladılar. En geri sınıf ulema sınıfı oldu. Nihayet Cümhuriyet devri bu sınıfa son verdi.

Halbuki eski devirlerde İznik, Bursa, Fatih, Süleymaniye medreselerinden şu büyük âlimler yetişmişti: (Davut Kayseri, Taceddin, Kara Ali, Cemaleddin Aksarayi, Şemseddin Mehmet Buharî, Hacı Bayram Veli, Şahabeddin Sivasi, Zeyneddin Hafi, Kara Yakup, Camit Aksarayi, Sarı Yakup, Takkeci Mehmet Efendi, Molla Şemseddin Fenarî, Haydar Hervi, Fahreddin Acemi, Yazıcı zade Mehmet Efendi) gibi âlimlerle beraber tarihte (Ahmedî, Hamzavî, Amasyalı Şükrullah, Hoca Sadeddin, Neşrî, Âşık Paşa zade, Müneccimbaşı Ahmet Efendi, Naima) vesaire müverrihler yetiştiği gibi, Fuzuli, Baki, Nefi, Nedim, Süleyman Dede gibi şairler ve gene muhtelif ilimlerde (İbni Kemal, Ebüssuut Efendi, Mirim Çelebi, Matrakçı Nasuh, Muvakkit Mustafa) gibi âlimler, müderrisler, kadılar, kazaskerler, şeyhislâmlar yetişmiştir. Ulema sınıfı medreseyi bitirdikten sonra, bunların çalışkanları (Danişmend), bir müddet sonra da (Mülâzim) ünvanını alırlardı. İmam, naip, ilk mektep muallimi olmak için

danişmend olmak lâzımdı. Mülâzimler arasında güzideleri müderris olmak için bir imtihana girerler, bir heyet huzurunda bu imtihanı kazananlar (Ruus) denilen bir yüksek şahadetname alırlar ve müderris olurlardı.. Medreseden çıkanların şahadetnamelerine (icazet) derlerdi. Müderrislik o zamanlar çok zordu. Medreselerde, camilerde aleni ders verirler, zeki talebeler bu muallimlerle fikren çarpışırlar, bunları ilmen tatmin edenler müderris kalırlardı. Medreselerde talebe hocasını kendi seçerdi. Yoksa tâyin edilen bir hocaya herkes talebe olmazdı. Talebe şahadetnamesi, ve mektebi ile sorulmaz, hocası ile sorulur, onunla şöhret ve kıymet kazanırdı.

Müderrislikte bulunanlar on beş yirmi sene sonra Mevleviyetlere, sonra İstanbul kadılığına, sırasile de Anadolu ve Rumeli kazaskerliğine, sonra da şeyhislâmlığa terfi ederlerdi.

Müderrisler on dereceli idi. Bütün bu dereceler kıdem sırasile olur, bir dereceden diğerine geçmek için yeni bir ruus alırlardı. Süleymaniye payesini almışlar müderrislikten mevleviyete yani kadılığa geçerlerdi. Osmanlı Türklerinde hâkimler rütbe ve vazife itibarile beş sınıfa ayrılmıştı. (Sadrı Rum), (Sadrı Anadolu), (İstanbul kadısı), (Galata Mevleviyeti), (Üsküdar ve Eyüp Mevleviyeti) olduğu gibi ulemanın diğer kısımları da şunlardır: Kadılar, hâkimler, naipler, orduyu hümayûn kadıları, kazaskerler sadreyn müsteşarları fetva eminleri, şeyhislâmlardır. Kadı, kaza edici. hükmedici, hükûmet edici mânasınadır. Yani adlî işlere bakanlardır. Hâkim hükmeden, şer'î hükümleri tatbik eden demektir. Kadıdan farkı, sancaklarla eyaletlerde bulunan hâkimlerdir. Naip, vekil, kaymakam demektir. Kadı vekili idiler. Kazalarda bulunurlardı. Kazaskerler, asker kadıları demektir. İlk zamanlarda ulemanın ve kadıların başı idi. Bu da Rumeli, Anadolu kazaskeri diye ikiye ayrılmıştır:

Sadreyn müsteşarı, kazaskerlerin müsteşarlarıdır. Fetva emini. şeyhislâmlıktan evvelki adıdır. Şeyhislâm, bütün ulemanın relsi ve şer'i mahkemelerin nazırıdır. Nakibüleşraf, sarayda bulunup, Padişahların doğan çocuklarını tescil eden yani silsilenameyi tanzim eden, ahlâkça ve ilimce yüksek ulemadan birisi idi. Serdarı ulema, şehzadeleri ve padişahları okutan muallimlerdir. En büyük bir mertebedir.

Fatih veya Bayezit zamanında sultan muallimlerinden Molla Gürani, Molla Zeyrek, Mirim Çelebi, Hocazade, Hatipzade, Ali Kuşçu gelmişlerdir. Bunlar büyük eser sahibi âlimlerdir. İlk devir padişahları ulemadan ve bilhassa âlimlerden çok hoşlanırlar; bunları yanlarından ayırmazlar, fikirlerinden ve ahlâklarından istifade ederlerdi. Fatih Sultan Mehmet, altmış âlime ve otuz şaire ayrıca bir maaş bağlamakla büyük bir meziyet göstermişti. Fatih dersine çalışmadığı bir günde hocası Molla Gürani elindeki sopa ile Fatihi döğmüştü. Padişah olduğu zaman hocasını yanından ayırmadı. Bir gün Fatih, Hoca zadeye «Benimle mubahaseye cüret edebilir misin?» diye sormuştu. O da «Muallimin olmam dolayısile cüret ederim.» demişti. Muallimler Padişahlardan bu kadar yakın ve büyük itibar görürlerdi.

Yıldırım Bayezidin oğlu (Emir Süleyman) derslerine çalışmazdı. Hocası bunu değnekle döğdü, o da babasına şikâyet etti. Bayezit muallime gelerek: «Süleymanı niçin döğdün?» dedi. O da «Bu şehzade yarın bu koca devletin başına geçecektir. Cahil olursa milletine fayda yerine zarar getirir.» demesi üzerine: — Yarın ben gene geleceğim. Bu defa oğlumun yanında beni döğersin. — demiş. Hakikaten ertesi gün, Yıldırım, oğlunu niçin döğdüğünü sorduğu zaman, hoca hiddetle Yıldırıma saldırarak, sopasını sallamış, ve kürküne iki de sopa atmıştır.

İşte sultan muallimlerine bu derece kıymet verilirdi. Hattâ bunlardan veziriazamlığa çıkanlar da vardı. Osman Gazi zamanında hükûmet merkezinde bir kadı vardı. Murat Hüdavendigâr kazaskerliği ihdas ederek ulemaya reis yaptı. Fatih Mehmet de kazaskerliği Rumeli ve Anadolu olmak üzere ikiye ayırdı. Bunlara (Sadreyn) denildi. Müslümanlar arasındaki dâvaları Rumeli kazaskeri, gayri müslimler arasındaki dâvaları da Anadolu kazaskerleri görürlerdi. Kazaskerlerin maiyetinde altı memurları vardı: Tezkereci, ruznamçeci, matlabcı, tatbikci, mektupçu, kethüda. Bunlardan başka kazaskerlerin, miras dâvalarına bakan (Kassam) lar ve bir de zabıt kâtibi olan (Vekayi kâtibi) vardı.

İstanbul kadıları da mühimdi. Merkezin ticaretine, sanayiine, mamulât ve erzakına nezaret etmek vazifesi de kadılara aitti. Üç de naipleri vardı. Bunlar zahireleri tâyin ederlerdi. Birincisi Unkapanı naibi, Yağkapanı naibi, erzakın cins ve tartılarını tâyin eden ayak naibi vardı.

Hekimbaşı, müneccimbaşı, muallimi sultanî, şeyhislâm birinci derecede ulemadan idi. İkinci sınıfta kazaskerler ve kadılar gelmekte idi.

Şeyhislâmların rolü de eski devirlerde çok mühimdi. Sonraları siyasî bir şahsiyet olarak kabineye dahil oldular. Padişahlar en zor zamanlarında şeyhislâmlardan, müftülerden fetvalar alırlardı.

Kanunî Süleyman ilmiye - ulema sınıfına çok büyük salâhiyet ve ehemmiyet verdirmişti. Bunların maaşları da yüksekti. Veziriazam ile bir mertebede tutuldu. Ulemanın reisi oldular. Bunlar kılıç kuşanma alayında, Padişah cenazesinde imamlık ettiler. Kanunî Süleyman ulemayı bütün vergilerden affetti. Emvallerini musadereden menetti. Ulemanın idam edilmemesi de esas tutuldu. Bunların kabahatli olanları hapis veya sürgün edilirdi..

Enver Behnan ŞAPOLYO

Kızıma ağıtlar

Çırpına çırpına can veren kuşum,
Ruhumu peşinde taktı da gitti.
Şanlı bayrağına kan veren kuşum,
Bir yıldız misali aktı da gitti!..

Cıvıl cıvıl ne hoş ötüşü vardı,
Sözümü ne güzel tutuşu vardı,
Melekler gibi bir yatışı vardı,
Yüzüme: «Su!» diye baktı da gitti!..

Uçtu kuşum: «Bab - ba, çiç - çek!» dedi
Gözleri takılı kaldı kedide,
Yedi Mayıs günü saat yedide,
Şimşek gibi birden çaktı da gitti!..

Örtüldü üstüne kutlu yıldız - ay,
Selâma durdu halk, Mehmetçik, subay.
Bunu ister ölüm, ister zulüm say,
Bebeğim kalbimi yaktı da gitti!..

Gezdi tıpış tıpış ev, çarşı, pazar;
Kimden değdi bilmem yavruma nazar?
Kaybolmasın Tanrım! O küçük mezar,
Diyorlar: «Canından bıktı da gitti!..»

Dağıldı yuvamız uçunca kuşum,
Sonsuzluğa kanat açınca kuşum,
Ecel şerbetini içince kuşum,
«Hatay» ı başıma yıktı da gitti!..

Babası kızının tutar yasını,
Kalmadı silecek gönül pasını,
Doldur Öcal, doldur kımız tasını,
«Tomris» in elinden çıktı da gitti...

Cemal Oğuz ÖCAL

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 29 **Yazan : BARKIN**

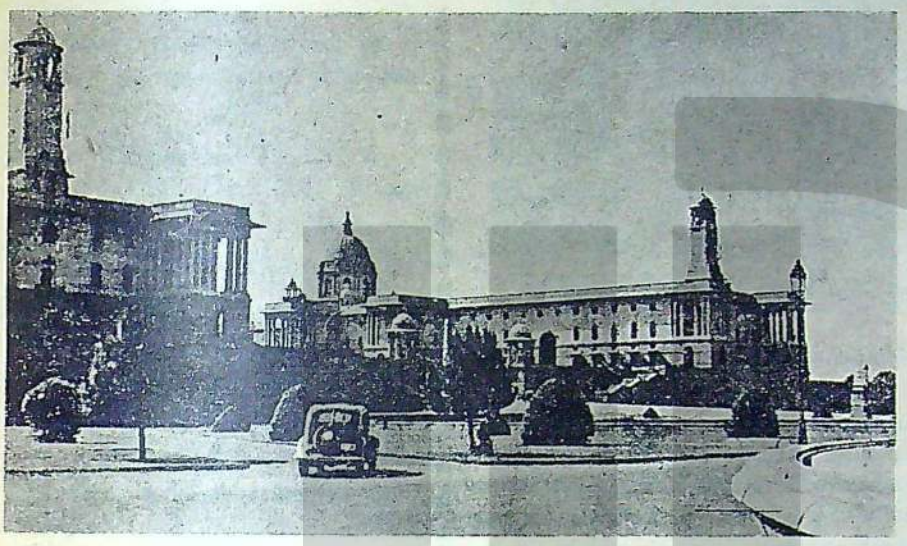

Yeni Delhide Kral Naibliği dairesi ve idare merkezi (İngilizler tarafından Birinci Cihan Harbinde yaptırılmıştır.)

Agra kalesindeki bu saray dairelerinin güzellik ve inceliğini ve yüksek sanat kıymetini tarif için çok yazmak ve çok resim basmak lâzım. Şimdi yazdığım notlar 1936 yılında yaptığım seyahatte gördüklerimin ve yaşadıklarımın sadık bir ifadesi olduğundan burada bu güzel eserlere dair yukarıdaki kısa malûmat ve bir kaç resim ile iktifa ediyorum.

Delhide Canba mabedi Canba dininden Raçyotaneye girerken bahsolundu. Bu mabet yeni bir eserdir.

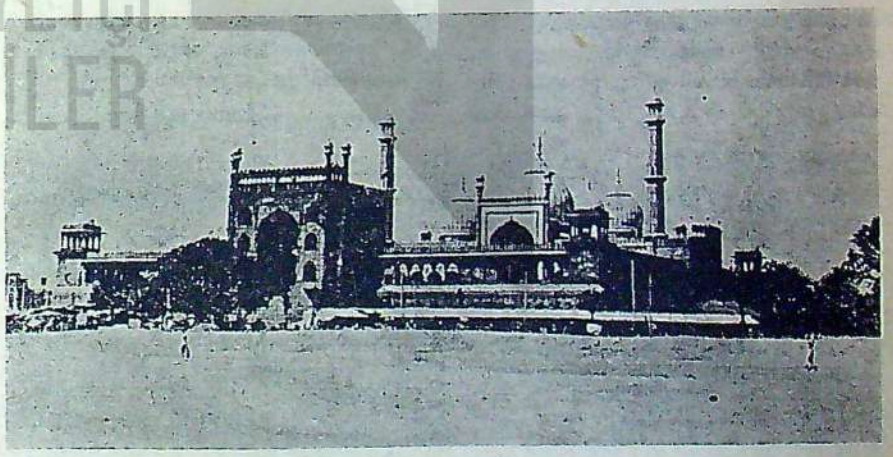

Delhide Cuma mescit

Agradaki İtimad-üd-Devlenin türbesi işçiliğinin nefaseti ve ebadının tenasübü itibarile kendi tarzında bir mimari şaheseridir. 1622 ile 1628 yılları arasında Cihang'rin karısı Nur Cihan tarafından babası için ve büyük masraflar ihtiyarile yaptırılmıştır. Cihangir devrinin üslûbu ile Şah Cihan devrinin üslûbu arasında bir bağ teşkil eder. İtimad-üd-Devle Cihangir devrinin Sadrâzam ve Maliye Nazırı olan Mirza Giyas beydir. Tac Mahal ve Lahorda Şahdere mevkiindeki kabirlere dair verilen malûmatta Hint - Türk imparatorluğunda mühim rol oynıyan Mirza Giyas bey ailesinden bahsedildi.

Ağradaki Cuma Mescit Delhi ve Lâhur daki büyük camiler cesametinde değilse de ebadında tutulan tenasüp ve mimarîsindeki hususiyet dolayısile büyüklük tesiri yapan fevkalâde bir yapıdır. Bu camii Şah Cihan 1639 ile 1644 yılları arasında faziletli kızı Cihan Ara Begim namına yaptırmıştır. Cihan Ara Şah Cihan hal'olunup hapis hayatı yaşadığı zaman babasının yanında yaşamış ve ona şefkat ve teselli vermiş büyük kalbli bir kadındı. Delhide Nizameddin Evliyanın türbesi cıvarında yatar. Basit mezarının taşı üzerindeki şu yazı insanın yüreğini rikkatle titretir:

بغیر سبزه کس نپوشد مزار مرا
که قبر پوش غریبان همین گیاه بس است!

(Mezarımın üstünü çimenden başka bir şey ile kaplamasınlar çünkü gariplerin mezarı için bu ot yeter!)

Cemna kenarındaki çinili türbe Cihangir tarafından şair Şükrüllah namına yaptırılmış gayet güzel ve çok ziynetli bir türbedir. Bu şairin bir aralık Cihangire vezirlik ettiği söylenir. Türbe Asyadaki İlhan veya Temürü türbeleri gibi bütün Çini ile kaplanmış bir nefis eserdir. Buranın çinileri Hindistanda

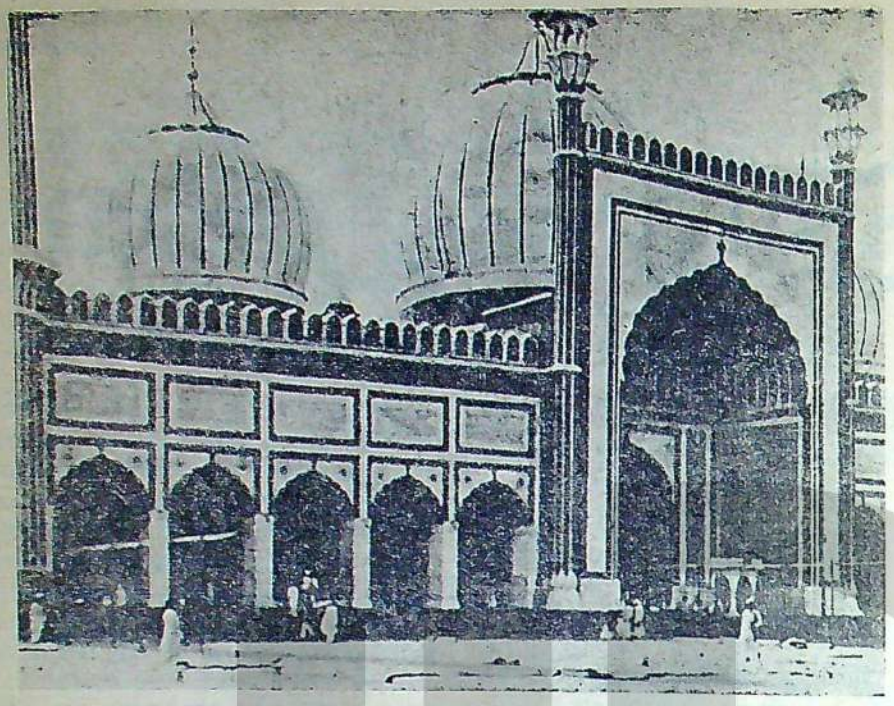

Cuma mescidin içi

gördüğüm çinilerin en güzellerindendir. Hattâ Lâhurdaki Vezir Han camiinin çinilerinden bile bu çinileri daha yüksek buldum. Çiniler Şirazdaki eserlerin çinilerine benziyor. Renklerini ve ahengini onlara benzettim.

TEKRAR DELHİYE

Ağra ile Delhi arasındaki yol gece büsbütün daha küçülmüştü. Şehirler arasında zahire ve gıda maddeleri taşıyan büyük öküz arabaları yollara çıkmışlar kilometrelerce süren kafileler halinde yolları tıkamışlardı. Gündüzün sıcaklarından çekinmek için veya bir seyrisefer hükmü mucibince bu arabalar hep gece sefer yapıyorlar. Bir şehirden kurtulup ferahladım derken başka bir şehrin sahası içine giriyor ve gene gelen veya giden cesim ve yüklü arabalarla karşılaşıyordum. Yaylâ ikliminin bir cilvesi olarak gece yarısından sonra bir de dehşetli ayaz çıktı. Sırtımda yünlü hiç bir şey olmadığından soğuktan âdeta titremeğe başladım. Şoförüm Mihr Ali arkada donuyordu. Otomobilin tente bezini alarak büründü ve kanapelerden aşağı inerek yere yattı. Soğuk, yorgunluk, gece karanlığı, bitmek tükenmek bilmiyen öküz arabası kafileleri tahammülümü hemen bitirmek üzere idi. Az kalsın makineyi yolun kıyısında durdutacak ve sürmekten sarfı nazar edecektim. Nihayet tâ uzaklardan Delhinin ışıkları göründü. Bunun verdiği kuvvetle kendimi toparladım. Ama insan gece ışığında ne kadar aldanıyormuş! Delhinin görünen ışıklarına varabilmek için iki saatten fazla gittik ve nihayet Ağrada olduğu gibi gene şehrin dış mahallelerinde yolumuzu kaybedip oraya buraya koştuktan sonra ancak sabahın saat üçünde Sesil oteline varabildik.

— Arkası var —

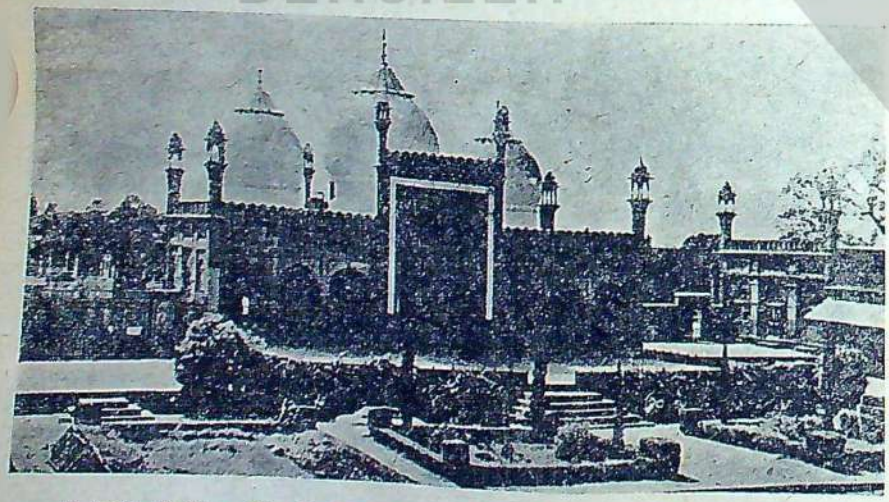

Delhide Dekkan Nevabı Mir Şehabeddin Gazi Hânın türbesi. 18 inci asır ortaları. Bu zat, bugünkü Haydarâbat Nizamlığının müessisi olan Şahin Kılıç Hânın pederidir.

SEÇME SÖZLER

★ Ne eskiliği, ne büyüklüğü hiç bir şey tefessüh etmiş bir milleti kurtarmağa muktedir değildir. **Lavordaire**

◆ ◆

★ Vatanın ne olduğu daha mektepte hissedilmiş olması lâzımdır. **Michelet**

◆ ◆

★ Cehalet kafanın gecesidir! Yıldızsız ve aysız bir gece. **Çiçeron**

◆ ◆

★ Metotlar üstatların da üstadıdır. **Tolleyrand**

◆ ◆

★ Bütün meziyetlerin idman ve ekzersisle elde edilebileceğine kaniim. **Socrate**

◆ ◆

★ Bir şeyi ezber bilmek, bilmek demek değildir. **Montaigne**

◆ ◆

★ Çocukların kafası doldurulmakla mükellef olduğumuz bir kap değildir, ısıtmak lâzım gelen bir ocaktır. **Putarque**

◆ ◆

★ Çocuğa lüzumsuz yere ceza vermeğe kalkan ceza lüzumu hasıl olduğu zaman ne yapacağını bilemez. **Joubert**

◆ ◆

★ Otoriteyi ellerinden kaçırmak istemiyenler onu gasban ele geçirenlerdir. **Lacordaire**

◆ ◆

★ İnsanlar, kalbleri kazanılmadıkça, hüküm altına alınamaz. **Lacordaire**

◆ ◆

★ Çok konuşan daima söylenilmiyecek bir şeyler söyler. **Confucius**

◆ ◆

★ Kendine yapılmasını istediğin muameleyi başkasına yapmak tavsiyesi yerindedir. Fakat başkasının kendine yapılmasını istediği muameleyi ona yapmak daha yerinde olmaz mı? **Contesse Daine**

◆ ◆

★ İnsanlar bir arada yaşamak için yaratılmışlardır. Ya onları islâh yahut onları tahammül etmeli. **Marc - Aurèle**

◆ ◆

★ Şaka tuz gibidir: Ne fazla, ne eksik! **Pythogore**

ÇOCUK adam

Tefrika No. 9

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

KAH, KAH, GİH, GİH!

Ordu mecmuası işleri yolunda gitmiyor. Ayarsız basılıyor, geç kalıyor, kötü mürekkep kullanılıyor, bilhassa hesapsız gaz sarfediliyor. Şevki beyin yapma tehditlerine Artin Efendi aldırış etmiyor.

Mecmuanın Çanakkale zaferine ayırdığı fevkalâde sayıyı hazırlıyoruz. Şevki bey, Artini çağırttı. Matbaada bulamayınca bağırmıya, tepinmeğe başladı. Bir neferin vazifesi başında bulunmaması ne demekti?

— Hapsettireyim kâratayı da görsün!

Merkez kumandanlığına telefon etti. Ordu mecmuası emrindeki Artinin nerede bulunursa hemen derdest edilip getirilmesini emretti.

Şevki beyin, Beyoğlundaki eğlence arkadaşına yaptığı bu muamele şakanın hududunu geçiyordu. Bu sefer sahiden kızdığına ve Artini cezalandıracağına inandım. Şimdiye kadar her şekilde fena kullanılmış bir dostluğun, âmirle memur arasında müsavi olmıyan bir dostluğun neticesini görecektim. Bu kadar da olur muydu? İsraf edilen gaz tenekeleri, kötü mürekkep, ayarsız baskı, vaktinde yetiştirmemeler... Ve nihayet mecmuanın Çanakkale zaferi için hazırlanan sayısında matbaada bulunmamak...

Şevki beye hak veriyordum. Akşam üstü Artini bir inzibat çavuşu idareye getirdi. Şaşkın, korkak, âkıbetinden şüpheli görünüyordu. Şevki beyin karşısına çıkarılırken bize gülümsemeğe çalıştı. İnzibat çavuşu, kabahatli neferi merkez kumandanlığı hapishanesine götürmek için emir bekliyordu. Şevki bey ona :

— Haydi, sen git!

Dedi ve oda kapısını kapadı. İçeriden Artinin şikâyet kelimeleri geliyordu :

— Ama bu kadar da!.. Fakat neden?.. Böyle de olur mu ya?..

Biraz sonra Şevki beyin malûm kahkahaları duyulmıya başladı :

— Kah, kah, kah!

Artinin hâlâ şikâyet sesleri devam ediyordu :

— Fakat... Doğrusu... Artık...

Aradan bir kaç dakika geçince karşılıklı gülüşmeler duyuldu :

Şevki beyin sesi :

— Kah, kah, kah!

Artinin sesi :

— Gih, gih, gih!

O gece Beyoğlunda her ikisini kol kola gördüm.

KARA HABER

Çanakkale zaferini, sanki Şevki bey bize karşı kazanmış gibi istırap çekmeğe başladık. Mecmuaya her gelişi gürültülü bir sahne oluyordu. Her şeye, her şeye bütün sesile kızıyor, içimizden birini çağırınca hepimize küfürler savuruyor :

— Hayvanlar, topunuzu koğacağım!

Akla gelmiyecek şımarıklıklar yapıyordu. Dairede unuttuğu gözlüğünü Merkez kumandanlığına arattırıyor. Telefonda sık sık Sultanın sarayı ile konuşuyor. Tabiî yaverler veya uşaklarla... Bu konuşmalarda oda kapısını açık bırakırdı :

— Hüsnücüğüm, Almanyadan çifteler geldi mi?.. Öyle ise Mehmet Ağaya söyle bıldırcınlı pilâv isterim... Reyhan nasıl?.. İyi oldu mu?.. Yarın ona şekerleme getireyim!..

İçimden: «Galiba, küçük Sultanın sıhhatini soruyor?» diyordum. Sonra birbirine eklenen konuşmalardan anlıyordum ki Paşanın av köpeğinden bahsediyormuş.

Bir gün ona, koridorda nefer Memişi tokatlarken rasgeldim. Kâtip sınıfından birinin hakikî bir askeri, bir harb malûlünü tokatlaması bana çok haksız, çok çirkin, aleyhine isyan edilecek kadar zalimane göründü. Bu adamı eskidenberi sevmezdim. O günden sonra büsbütün nefret etmeğe başladım.

Artık rahatımız bozulmuştu. İşimize emniyetimiz kalmadı. Muhasebeci Sedat bey, yedi buçuk vapurunu kaçırttığı için her akşam annesine telgraf çekiyordu. Hasan Necmeddin el altından başka bir vazife aramağa koyuldu.

Fakat bu fırtına çok sürmedi. Bir müddet sonra Şevki bey, düşünceli, somurtkan, kibirli bir hal aldı. İdareye daha seyrek uğramıya başladı.

Fena bir koku seziyorduk; bir taraftan sızıverecek bir kara haber kokusu. Sebebini anlıyamadık. Şiddetli bir sansür gazeteleri tıkamıştı. Resmî tebliğlerin dışında hiç, hiç bir şey bilmiyorduk. İşte tam bu sırada, bir akşam geç vakit ağabeyim Erzurum ceza reisliğinden çıkageldi. Arkasında buruşmuş bir palto, belinde kemer, ayağında çizmeler... Yanında eşya namına bir şey yoktu. Hepimiz şaşırdık. Ne olmuştu? Soyulmuş muydu? Memuriyetinden mi koğulmuştu? İstifa mı etmişti? Yoksa başka bir vaka mı?

Merdiven başında etrafına toplandık. Gözlerinin içine ısrarla bakmıya başladık. Yorgun görünüyor, konuşmak istemiyordu. Bir müddet sustu, yutkundu, sonra her şeyi anlatan kederli bir sesle :

— Erzurum düştü!

Dedi.

(Arkası var)